

Verzamelde romans. Deel 11. De zwarte ruiter

Simon Vestdijk

bron

Simon Vestdijk, *Verzamelde romans. Deel 11. De zwarte ruiter*. Nijgh & Van Ditmar, Den Haag / Rotterdam 1981

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/vest002zwar02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

I

Dit is de plaats waar het gebeurde. Bij zonsondergang lijkt het alsof een holle weg zich heenbuigt naar het later gelegen kreupelhout. De blik stuit op drie dikke beuken, vol en rood belicht wanneer de tijd van het jaar het wil. Dan scheren de laatste zonnestrallen over de heuvelkam, en volgen een brede bosweg, die omlaag helt naar het kruispunt waar de beuken staan. Het is een vijfsprong. Men telt daar, behalve de brede zonnebaan: een beukenlaan met karresporen, waar de holle weg de voortzetting van vormt, en een houthakkerspad, dat aan weerskanten sterk oploopt, recht naar het bos, links naar een grote gerooide heidevlakte. Laag en verborgen ligt dit kruispunt. Maar de holle weg loopt lager, en geheimzinniger, en verliest zich in een duister zonder uitkomst, ver achter de drie beuken. Alsof een in brand gestoken beeld van Hekate, de drievuldige, de nacht bezwoer met roetige walm, zo verhoogt hun gloed de schaduwen achter hen. Het is één moment, dan dooft de zon, de drie beuken schrompelen, en maken weer deel uit van de laan. Over drie zuilen stort het drama van licht en donker ineen, een vreemde, nuchtere schemering heerst, de vogels zwijgen, en heel ver hoort men het geknars van een wagen. De vogels zullen altijd zwijgen op deze plek. En met dit zwijgen in het hart daalt men af, met hond en weitas, en men ziet, dat de drie beuken drie onder vele zijn en dat de holle weg niet bestaat, slechts te voorschijn werd geroepen door een onaanzienlijke verhoging aan één kant die spoedig weer verstrijkt, naarmate men verder gaat. Er is eikehout, ontspruitend uit brede, bemoste knoesten, het zacht ratelende herfstloof er nog aan, bruin en onverslijtbaar na de overwintering; er zijn berken met bruin-paarse takken, uit-

lopend in het voorjaar. Want dit is de tijd, dat de zonnegeul voor haar taak berekend is, en dan ook het najaar weer, als in een heidens tempelcomplex, waarin de zon tweemaal per jaar een heilige steen beschijnt, door smalle spleten. Wanneer men de grindweg is genaderd, onderscheidt men weinig meer, zo donker is het dan geworden. In dit eenzame, grotachtige, iedere avond over sintels ineens stortende boslandschap vindt men de resten van oude buitens en kastelen: onverwacht een rododendrongroep, vijvertjes, stenen bekkens, aangeplempt met rottende blaren. De beuketakken zijn er soms vast in elkaar verstrengeld en met brede zuiglippen aan elkaar gehecht. Er is enig wild. Van de vroegere heerlijkheden zijn er twee over, en een daarvan, Ruitensteen, heb ik leren kennen.

In de lente van het jaar, waarin ik dit landgoed bezocht, had ik door bemiddeling van vrienden toestemming van de eigenaar gekregen om in zijn bossen te jagen. Daar hij mij afgeschilderd werd als hoogmoedig en ongenaakbaar, en zeer afgezonderd levend met zijn vrouw en zijn dochtertje, besloot ik mijn intrek te nemen bij zijn boswachter en het buiten zoveel mogelijk te mijden. Mijn bagage liet ik bij de boswachter bezorgen, en ik begaf mij te voet, met mijn hond, mijn geweer en andere jachtbenodigdheden, van de treinhalt dwars door de bossen naar mijn tijdelijk verblijf. Laat in de middag trok ik de heuvels over. Aan het einde van een omhooglopende vlakte, bezet met stijf, geel gras en enkele verspreide dennen, opende zich een laan, die mij, op dit hoogste punt, een glimp toonde van een zonnig vergezicht, dat, even voor het verdween, onder de schaduw van een voorbijrijvende wolk vervaagde. Langzaam liep ik de zacht dalende bosgrond in. De dennen waren hier laag, van boven bruin verkleurd door de beet van de winter. Een lauwe aprilwind zoemde erdoorheen. Gedragen door dit eindeloos rekbare geluid, wijdden mijn gedachten zich aan de bouw der bossen, en dit waren niet de gedachten die een zorgzaam bosbeheerder of een nieuwsgierig jager zou uitspinnen, maar iemand die de bossen zag als machtige wezens, in knellende banden ongeschikt gemaakt voor een worsteling waarnaar zij haakten. Een plattegrond was niet een schets van wat de bossen topografisch waren, doch een belemmering voor wat zij wilden zijn. Loof- en naald-

hout: in plaats van plantaardige geometrieën waren het de tegen elkaar opgezweepte en sinds eeuwen in een verbeterd front tot rust gekomen legers van onzichtbare staten. Men vermenschlijkte deze machten niet door zo te denken, men zag ze, op deze wijze alleen, zoals ze waren in werkelijkheid: bos. De verzichtbaring van een knorrig en weemoedig bestaan, dat eekhorens, konijnen en een jager met een hond moest dulden op zijn bemost en bebladerd oppervlak. Waarschijnlijk zou ik hier toch meer zwerven dan jagen, zo peinsde ik.

Er waren regendruppels gevallen, nu stond ik op een tweede, iets lagere heuvelrug, links van mij het gerooide heideveld, voor mij uit een bebost gebied, waar de blik winters ver in doordrong. Achter mij ging de zon onder. Tussen de bomen door meende ik een huis te bespeuren, een roodbeschenen muur, waarvan de kalk groenig geworden was; ik verliet het pad, boog een brede, met hei overwoekerde laan in, eveneens tot stand gekomen door rooien, oorspronkelijk wellicht als brandgang bedoeld, en het duurde niet lang of ver beneden mij, want de gang daalde sterker dan ik vermoed had, tekenden de drie beuken zich af, die het licht van de ondergaande zon opvingen. Door plaats en seizoen begunstigd, paste het lichtverschijnsel zich feilloos aan de richting van de boskoker aan; enige weken later, en de zon brandend boven de heuvelrij achter mij, zou die drie dikke, lichtgroene stammen niet meer bereiken, zij zou te pletter slaan op de dennen aan weerskanten. Lang staarde ik naar die fantastische gloed. De beuken stonden als in het ontvlammingspunt van een brandglas. Eromheen, overal om mij heen, voor mijn voeten, over het bruine haar van de zittende jachthond, speelde het zonlicht een zoveel vervaagder spel, werd het vaalrood zozeer door het weerbarstige groen overstelpt, dat het boomtafereel beneden mij een afzonderlijk bestaan scheen te leiden, alleen te vergelijken met het blikkeren van deze zelfde avondzon op vensters, in een gevel die naar verhouding somber blijft. Ik draaide mij om: springend door scherpe lichtcirkels in de sidderende dennenaalden, verblindde mij de rode, felle gloor; maar, mijn oude stand hernemend, nam ik dwars door mijn tijdelijke verblindings heen, de drie beuken nog even scherp waar als eerst.

Het schouwspel was nog weinig verminderd in pracht, het rood op de beuken alleen maar dieper geworden, toen mijn aan-

dacht getrokken werd door een beweging in de meer naar rechts gelegen beukenlaan. Daar deze laan van mijn standplaats af vrijwel onzichtbaar bleef, was het alsof zich tussen de dennestammen een trage windstoot voortplantte. Aan de wind evenwel was het verschijnsel niet toe te schrijven, de richting was anders. Ik liep een eind omlaag; mijn hond volgde mij niet, maar bleef stokstijf zitten. Vlak bij de drie beuken, niet meer overstreept door het glijdende hek der dennen, nam de beweging vorm aan. Het was een zwart paard met een donkergeklede ruiter, dat achter de beuken, die van onderen reeds door schaduwen werden aangetast, naar beneden reed, van mij af, langzaam voortstappend. Nog enkele passen voorwaarts, zodat mijn schaduw op de middelste beuk viel, - en ik onderscheidde de ruiter in de holle weg, hol in de schemering, waartegen nog slechts het allerdiepste zwart afsteken kon. Maar nu de bomen bijna uitgeblust waren schiep die wegkuil nieuwe gelegenheden voor het oog. De silhouet van de ruiter was scherp genoeg geweest, nu werd hij meer dan een silhouet. Hij zat heel recht in het zadel, en was gekleed in een nauwsluitend pak, dat aan een schoorsteenveger deed denken. Misschien bengelde aan zijn heup een opgerold stuk touw. Hij was blootshoofds, mager en kantig van postuur, hij hield zijn armen in een rechte hoek naar de leidsels, en liet aan het paard alle beweging van het rijden over. Schoorvoetend gevolgd door mijn hond, bereikte ik de bomen, - drie gewone beuken, in de schemering. De ruiter was reeds verdwenen, bij de eerste bocht, die de holle weg beschreef. Het was een weg als een ander. Mijn hond begon verwoed te blaffen: het eerste geluid, nadat ik de ruiter achter de dennen had opgemerkt. Honden blaffen wanneer zoiets voorbij is gegaan. Nadenkend volgde ik de holle weg; er waren windvlagen, er ritselde iets, het was avond geworden.

Op weg naar het boswachtershuis kon ik de gedachte aan deze verschijning niet van mij afzetten. Angst had ik niet gevoeld, aan een zinsbegoocheling geloofde ik niet; niet in een betekenis althans die een verklaring door middel van het ongewone stralenspel te buiten ging. Was het de geest der bossen die mij verschenen was? Dode formulering! Eerder had ik te doen gehad met datgene waaraan zulk een geest zijn krachten ontleent: de geest van een geest, het eerste tastende begin van

oeroude schrikaanjaging waarmee het bos zich verweert, het element, waarin het spooksel samenvalt met, volmaakt gelijkwaardig is aan een stuk berkeschors, een grashalm, een varenspeen, een warrig stuk heidestruik. Blaker dit alles zwart, en de zwarte ruiter rijdt voorbij. Richt in de avond op meerdere plantaardige reuzen een bundel zonnestrallen, en de zwarte ruiter moet ontstaan, met de noodzakelijkheid van natuurwetten. Spookachtige kolenbranders en roofridders verschijnen pas later, in het plan der schepping.

En toch was het heel anders geweest! Ik bedroog mijzelf, niet minder met het spook dat ik afwees, dan met de bespiegeling die het bos mij opdrong. Het was de weemoed in deze half geraden figuur, die hem menselijk maakte en het rijk der geesten deed overslaan. Bij mij had hij de voorstelling opgewekt - ik wist het, toen ik het boswachtershuisje naderde - van een veldheer, die alles verloren heeft, leger, eer, godsvertrouwen, het applaus der geschiedenis, het medegevoel van vrienden, en die terzelfdertijd - en dit eerst kon in de toeschouwer die raadselachtige droefheid te voorschijn roepen - gedwongen was geweest het slagveld te plunderen en als lijkenrover zijn eigen slag te slaan. In zijn strakke kledij hield hij ze bij zich, de opgehoopte schatten. Hij keek niet om, hij reed door de bossen naar huis, hij was geborgen voor zijn leven; en laadde deze schande op zich enkel en alleen om zich nòg beter een verslagen veldheer te kunnen voelen. Het misverstand was hem een voorwendsel tot de meest troosteloze zelfvernietiging. Maar ook kon men in de zwarte ruiter de minnaar zien, die de haarlok verbrand heeft van de geliefde, zo juist gestorven. De vader, die de doodzieke zoon vergeving heeft geweigerd, en die tevens weet, dat de ziekte door zijn schuld is ontstaan. Want niets is hopelozeler dan zonden die, door geheime bloedverwantschap daartoe genoopt, elkaar omlaagtrekken in een verdoemenis, die de onherstelbaarheden van hel en hemel te boven gaat, - twee zonden, de grote en de kleine, en dat men niet weet welke de grote is en welke de kleine, dat geeft de derde foltering, waarin alles omvalt, waarin alleen de bossen blijven, als troost of doodsteek der natuur, zonnesteek op drie beuken, waanzin van een holle weg... Zo was de zwarte ruiter geweest. Ik wilde niet meer denken aan de zwarte ruiter, toen ik aanklopte aan het huisje van de boswachter.

De boswachter was een tengere man, wiens donkere ogen onderdanigheid uitdrukten, terwijl zijn brede, verstarde glimlach mij geniepig voorkwam. Te vriendelijk streefde hij de kop van mijn hond; maar even later, nadat hij mij was voorgegaan naar mijn kamer achter in het huis op de zolderverdieping, en de petroleumlamp had aangestoken, scheen het mij toe, dat hij alleen maar moeite had zijn boerse waardigheid op te houden en vals glimlachte, omdat hij eigenlijk niet glimlachen wilde. De kamer was eenvoudig gemeubeld; ik hing mijn hoed aan een gewei, waarmee de muur was opgesierd voor deze gelegenheid. Toen ik mij omdraaide, stond mijn gastheer met neergeslagen ogen bij de deur, de hand aan de klink; ik was ervan overtuigd, dat hij mij ononderbroken op de rug had gekeken. Ik droeg hem op voor mijn hond te zorgen en vroeg om eten. Zijn vrouw zou het brengen, beloofde hij, en hield het hoofd scheef, en glimlachte, begaan met de zwakheden der menselijke natuur, en desondanks met grondeloze eerbied ervoor geslagen: de houding ongeveer die men bij een sterfbed aanneemt. Zijn kostuum was donker, zonder vlekken; een confectiepak, zonder karakter; hij leek meer op een aanspreker, of een dorpse doodgraver, dan op een boswachter. Zijn voeten waren in versleten vilten pantoffels gestoken.

‘Zijn hier veel paarden?’ vroeg ik.

Hij liet de klink los. - ‘U bedoelt: op het buiten, meneer?’

‘Of in de buurt. Wordt hier veel paard gereden, in de bossen?’

‘Meneer en mevrouw rijden zelden paard,’ zei hij, zijn lippen tot een zoete cirkelboog plooiend.

‘Geen andere ruiters?’ - Ik liep naar de hoek waar mijn bagage opgestapeld lag. En toen er geen antwoord kwam: ‘Ik zou zelf willen rijden, ik ben dol op paarden, vooral zwarte paarden, van jongs af aan. Is hier een zwart paard te krijgen, in de buurt?’ - Weer draaide ik mij naar hem om, en verraste hem nu met neergetrokken mondhoeken, die op slag teniet werden gedaan in een plichtmatig gapende grijs, vrijwel horizontaal. Zijn voorhoofd en ogen waren niet dom of afstotend, maar de mond deugde niet, in geen enkel opzicht; het was een mond voor gelaatsplastiek, bij inschrijving te bekostigen door het gehele dorp en alle omliggende buitens. Hij had zijn rechter voet opgetild, en wurmde met zijn vingers tussen voet en vilten hiel.

‘Alleen onder de trekpaarden van de houthakkers zijn zwarte,’ zei hij bedachtzaam, ‘de rijpaarden van meneer en mevrouw zijn bruin. Gejaagd wordt hier nooit te paard.’

‘Dank je voor de inlichting, Halsman,’ riep ik vrolijk, ‘ik jaag ook te voet. Natuurlijk.’

‘U komt wel niet te dicht bij het buiten, meneer?’

‘Ben je bang, dat ik een rijpaard stelen zal?’

Hij bleef ernstig: ‘Ik zeg het, omdat de tuin niet omheind is.’

‘Het is me niet helemaal duidelijk. Ik jaag in de bossen, of ik jaag niet. Misschien jaag ik helemaal niet.’

Om hem zijn Chinezige kalmte te doen verliezen, boog ik mij honend voorover en maakte een beweging alsof ik mijn mond volstopte. Hij knikte geruststellend, opende de deur en slofte de trap af. Beneden weerklonken gedempte stemmen, gegiechel, toen kwam de vrouw boven met een theeblad. Zij was benig en blond, en in het eerst leek zij mij zeer zwijgzaam. Toen zij het avondmaal op tafel had gezet en mij vroeg of ik nog iets wenste, keek zij over mij heen, ten teken dat men in het aangezicht van zulk voortreffelijk eten niets te wensen kon hebben. Maar ook hier was boerse onhandigheid in het spel, want toen ik op vriendelijke toon informeerde naar de bewoners van Ruitenstein, gaf zij mij uitvoerige inlichtingen, inlichtingen die zonder uitzondering wezen op de grote teruggetrokkenheid waarin de heer Raecke - de man in wiens gebied ik jagen mocht - zijn dagen doorbracht. De familie woonde eerst twee jaar op het landgoed. Voor die tijd was het anders geweest; de vroegere eigenaar liet graag wandelaars toe in de bossen en ontving veel gasten, geleerde heren; dit was nu afgelopen; zijzelf mocht niet eens op het buiten verschijnen, en haar man alleen als hij zich steeds had gekleed. Ha, het ontbrekende boswachterskostuum, dacht ik bij mijzelf. Waarschijnlijk was Halsman zojuist van Ruitenstein teruggekeerd en had alleen nog maar de tijd gevonden zijn schoenen voor pantoffels te verwisselen.

Nadat ik de vrouw met enige moeite de kamer uitgekregen had, viel mijn oog op een slonzig drukwerkje, dat op het dienblad lag, half onder de gevlochten rieten rand geschoven, en met saus bemorst. Ik vatte het met spitse vingers aan. Het was een prospectus van de streek, uitgegeven door een plaatselijke vereniging, die toeristen trachtte te lokken. Het bestond voor de

helft uit advertenties. Hierin kwamen steeds dezelfde namen voor, waarvan de voorletters de rest van het alfabet betrachtten. Behalve beschrijvingen van wandeltochten en snorkende aanprijzingen van natuurschoon bevatte het enkele foto's, ook een van Ruitenstein; deze laatste was echter zo slecht afgedrukt, dat ik mij nauwelijks een denkbeeld kon vormen van de bouwtrant van het kasteel, dat trouwens in het wilde weg gerestaureerd scheen te zijn. De standbeelden in het park werden geroemd. Verder was er sprake van oude legenden, die nog in de naam Ruitenstein voortleefden. 'Zo wil de overlevering, dat in deze rustieke omgeving eens een hevige brand woedde, die door de bezitter zelf was aangesticht om de eer van zijn teergeliefde dochter te redden. In de 14e eeuw mag deze tragedie zich hebben afgespeeld, en sindsdien...' Hier was het papier afgescheurd, wellicht door een van de kinderen van de boswachter, die ik met veel rumoer naar bed hoorde jagen. Het speet mij niet de lectuur te moeten staken; mijn stemming dreigde verstoord te worden door de gezwollen stijl. Het relaas was, daaraan twijfelde ik niet, uit een Duits handboek van sagen en legenden overgeschreven en had misschien betrekking op een kasteel in het Thüringerwald. Ik verfrommelde het papier.

Het duurde lang voor ik de slaap vond in dit naar vers hout en slecht braadvet geurende vertrek. Tot overmaat van ramp was ik aangewezen op een bedstee, van waaruit ik geruime tijd een kamer, die mij hoe langer hoe vreemder werd, in het oog meende te moeten houden. In een bedstee waant men zich gemakkelijk in de positie van een kraamvrouw, en de rest van de kamer, waar men al haast niet meer bijhoort, wordt ongenietbaar gemaakt door de schimmen van bezoekers, die als mogelijkheden binnenzweven en op de tenen weer vertrekken. Er was nog vrij veel te onderscheiden in de kamer. Achter het wolkendek moest de maan schijnen, een streep grauwe lucht was zichtbaar door het linkerraam, daaronder flauw de boomkruinen aan de overkant van de weg. Boog ik mij buiten de bedstee, dan stuitte mijn blik op een spiegel, die tussen de twee ramen hing, vol van een diep, troebel vloeiend licht, iets lichter dan de hemel. Ik begreep, dat de weg heel wit moest zijn, de weg vulde de kamer, de kamer vulde de spiegel. Alles was stil. Een hond blafte, maar ik wist niet of het de mijne was. Mijn geweer stond tegen de

muur; het kon de wandelstok zijn van een bezoeker voor de kraamvrouw, een soort veedrijversstok, met het handvat precies naar mij toegekeerd, het eigendom van een krachtige boer, die het kind de adem trachtte af te snijden met tabaksrook. Deze tabak was te koop in een der winkels met steeds dezelfde namen. Een oude vrouw met een witte kap knikkebolde achter de tafel, de kap viel af, zij was kaal. De kap was het uitgespreide servet geworden, het kale hoofd de blinkende theepot. Ook deze vrouw leek mij een ongunstig voorteken voor de pasgeborene. Nu hield ik maar weer de spiegel in het oog, met alle onredelijke verwachting, die de kamer tot dusverre bedrogen had. In de spiegel liep al het licht te hoop, dat in het vertrek heerste; zo er één plaats was, van waaruit de onvrede van dit slecht geordende interieur getemd kon worden, dan daar. Beklemd voelde ik mij niet, maar ik wist, dat ik uren lang wakker zou kunnen liggen, indien ik niet zeer voorzichtig te werk ging. Plotseling moet de slaap mij als een vlerk, of een grote hand, bedekt hebben; ik viel in een afgrond, sliep een eeuw; toen wilde de hand te veel voor mij doen, hij omsloot mij en kneep en kneedde mij tot een nog dieper slapende, ik was als een zuigeling, waarop twintig boerenvrouwen zich hebben gestort, - dit alles zonder droomgezicht, - ik snakte naar adem, en was weer klaarwakker.

Weer enige tijd later wilde ik een lucifer aanstrijken om te zien hoe laat het was. Ik stond reeds bij de deur, - hoewel daar geen lucifers te vinden waren, - toen ik beneden mij, in het huis of vlak in de buurt van het huis, hoorde hinniken, gevolgd door het geluid van ketsende hoeven. Er moest een stal bij het boswachtershuis zijn, een stal voor de werkpaarden, niet voor de rijpaarden, - neen, niet voor de bruine rijpaarden, maar voor het zwarte misschien. Voorzichtig lichtte ik de klink op, gleeed een twintigtal smalle treden af, en stond weldra voor de keukendeur, die ik opende, omdat het ketsen der hoeven uit die richting kwam. Op de tast liep ik de donkere keuken in. Mijn hand gleeed langs een plank met lange rijen pakken lucifers, en ik dacht: laat ik er een grijpen, ik heb vooruitbetaald, alles in deze keuken is van mij. Voordat ik licht had kunnen maken, verblindde mij een lamp, aan het andere uiteinde van de keuken, omhooggehouden door de boswachter. Daar waar hij stond begon de stal; de boswachter stond op de grens tussen de beide

ruimten; de gootsteen daar ter plaatse was overhuifd door de kromme ijzerstaven van een paardერი, alleen anders van richting, omgekeerd gekromd. Halsman hield de lamp hoog boven het hoofd, zodat zijn glimlach in de schaduw wegviel. Zijn ogen waren groot en donker, als van een mak dier. Hij was in nachtgewaad, zoals ik.

‘Houd de zwarte ruiter niet voor mij weg, Halsman,’ sprak ik, ‘je hebt me bedrogen, en je wist, dat het een oude legende was, Duitse geleerden hebben het je gezegd. Verplaats je in mijn toestand, mijn slapeloosheid.’

Traag schudde hij het hoofd. - ‘Als u een lucifer aanstrijkt, - maar weest u voorzichtig met bosbrand, - en de vlam boven uw hoofd laat walmen, bent u mijn spiegelbeeld, meneer.’

Ik staarde in de spiegel tussen de twee ramen. Het was niet lichter, het was niet donkerder geworden. Achter de planken van de bedstee klaagde de wind. Eerst toen de strook hemel boven de bomen aan de overkant een blekere tint scheen te zullen aannemen, viel ik in een diepe slaap, die mij niet meer met dromen belaagde.

De volgende dag was de wereld weer als altijd, de boswachter een nederig mannetje met verborgen gevoeligheden, en zijn vrouw een ietwat luidruchtige slons, die men op de vingers zou moeten kijken bij het bereiden van maaltijden. Zij hadden vier kinderen. Aan het huis grensde een moestuin, waarin wat vruchtbomen stonden; een slordig grasveldje, met krokussen bezaaid, strekte zich uit tot aan de weg. Er waren schuren, een houtmijt achter in de tuin, een afdak, waaronder een schaaftank met gereedschap en een grote hoeveelheid petroleum-bussen werden bewaard, maar van een stal, laat staan van een stal die onmiddellijk bij de keuken aansloot, was geen sprake. Wel ontdekte ik, toen ik in de keuken doordrong om mijn geweer te laten invetten, - ik had het besluit genomen toch maar niet te gaan jagen, en zeker niet met een geweer dat op een veedrijversstok geleken had, - verschillende onaangebroken pakken lucifers op een plank in de keukenkast, daarentegen nergens losse doosjes. De keukenkast was op slot, naar mij later bleek, toen ik lucifers nodig had. Ik vroeg de vrouw van de boswachter, of zij mij een toonbaar exemplaar kon verschaffen van het drukwerk-

je, dat zij de vorige avond op het dienblad had neergelegd. Maar zij moest mij teleurstellen; het gescheurde exemplaar was het laatste, niet alleen in het huis, maar in het gehele dorp; zelfs bij de boekhandelaar was de gids niet meer te verkrijgen. Meneer Raecke, zo deelde zij mij mede, was tegen het vreemdelingenverkeer gekant, en de gids, jaren geleden uitgegeven, was nooit herdrukt. Meneer Raecke had veel te zeggen in het dorpsbestuur, al deed hij alles schriftelijk af, omdat hij zich met niemand wilde bemoeien. Van oude legenden, in verband met Ruitenstein, wist zij niets af. Ook de gesprekken met Halsman, die ik nog over dit onderwerp voerde, maakten mij niet wijzer, evenmin als mijn nasporingen in het dorp naar een zwart paard en een ongewoon geklede ruiter, of een schoorsteenveger met zonderlinge gewoonten.

Dit was op de ochtend van de tweede dag, nog voor het vertrek van de kinderen, die een uur hadden te lopen naar de dorpschool. Toen ik, gevolgd door mijn hond, het huisje verliet, speelden zij op het grasveld, en onopgemerkt sloeg ik hen daarbij gade. Het ongewone spel, dat zij deden, maakte mij nieuwsgierig; ik was het nog niet met mijzelf eens, of het van vindingrijkheid of van onnozelheid getuigde. Zij hadden ieder twee stokjes, in elke hand één, en deze stokjes waren door een touw verbonden. Het touw werd op de grond gelegd, onder een lange sparappel geschoven, en dan met behulp van de stokjes opgewipt, zodat de sparappel door de lucht vloog; de kunst was dan, het dalende projectiel op het gestrekte touw op te vangen, hetgeen, zeer toevallig, want de kansen leken mij honderd tegen één, één enkele keer gelukte, en dit dan ook uitsluitend omdat het ding rechtstandig neerkwam, met de achterkant naar beneden, en met een van zijn scherpe schubben in het touw bleef haken. Triomfantelijk keken de kinderen rond, en ontdekten mij, waarna zij, in weerwil van de aantrekkingskracht, die de hond op hen uitoefende, op de vlucht sloegen. Hun klompen klossen de weg af, dorpwaarts.

II

Daar het een zeer droge aprilmaand was, bracht ik het grootste gedeelte van mijn tijd buitenshuis door. De streek leerde ik redelijk wel kennen. Ik ontmoette niemand, een enkele houthakler, of een boer, bezig heideplaggen te verbranden, waarvan de rook precies zo blauw was als zijn bozeroen, uitgezonderd. Stapels plaggen, ruig en bruin, lijken op buffels: ik kon mij in verschillende werelddelen tegelijk wanen, en de ijstijd was vertegenwoordigd door een afgelegen vlakte met zandverstuivingen, die ik op een mistige dag bezocht. Zij deed mij denken aan een Poolzee, waarop zo ver het oog reikte ijsschotsen dreven, verijlend onder de nevel, waaruit alleenstaande dennen omhoogstaken als masten van een vastgevroren schip. Ik meende nog wel een gehele maand te kunnen besteden aan dergelijke ontdekkingen, totdat ik op een middag een geheel andere ontdekking deed: dat ik mijn tochten zover uitstrekke alleen om de vijfsprong te kunnen vermijden, waar ik de zwarte ruiter had gezien.

Deze uitdaging liet ik niet lang onbeantwoord. Ik sloeg de weg in, die naar de drie beuken leidde, maar nauwelijks had ik de berken bereikt, nu overdekt door een groenig waas, of ik veranderde opnieuw van voornemen, ging dezelfde weg terug, bracht mijn hond naar huis, en slenterde in de richting van Ruitensteen. Daar het een zonnige dag was, zou de gelegenheid om de drie beuken in hun glorie en de ruiter op zijn schuwe aftocht te betrappen gunstig zijn geweest. Maar dit alles, begreep ik, bleef een zinledige vertoning, zolang ik het buiten niet had aanschouwd, waar het verschijnsel ongetwijfeld zijn oorsprong nam. Voordat ik mij een denkbeeld had kunnen vormen van de

geaardheid der bewoners van Ruitensteen, was het mij onmogelijk een keuze te doen uit schijn gestalten, die zich lieten verklaren uit een ongewone belichting, een vermoeid brein, een gevoel van eenzaamheid, een voortspokende legende, een grappenmaker op een zwart paard, toeval en bedrog, verwachting en zelfbegoocheling.

Ik meende wel iets te kunnen wagen. Wel is waar had Halsman mij het verbod overgebracht de tuin van het kasteel te betreden; maar daar de tuin niet omheind was, kon een argeloze wandelaar zich gemakkelijk op onwetendheid beroepen, te meer waar men in deze streek overal verwaarloosde overblijfselen van vroegere parkaanleg aantrof. Inderdaad onderscheidde de lange laan, aan het einde waarvan ik een glimp van het landgoed opving, zich in niets van de omringende bossen, en toen ik deze laan inboog, bemerkte ik al spoedig, dat er van een eigenlijke tuin alleen gesproken kon worden in de onmiddellijke nabijheid van het huis. Het was een bos, alleen met beter onderhouden paden, hoger geboomte en meer en opzettelijker afwisseling in het gewas dan waarin ik tot dusverre had rondgezworven. Tegen een hermetisch afgesloten zijn pleitte niet alleen het ontbreken van hek of prikkeldraad, maar ook de aanwezigheid van talrijke bordjes, waarop de wandelaars gewaarschuwd werden voor het uitlokken van brandgevaar. Een gemoedelijke oude boswachter, met een blauwe pet op de dikke schedel, één oog schalks dichtgeknepen, hief de vinger op en gaf een toepasselijke spreuk van zich. Deze bordjes mochten dan van de vroegere eigenaar afkomstig zijn, in geval van nood kon ik mij ook hierop beroepen. De serie boswachters werd afgewisseld met een uitgeklopte pijp op een baldadige hand, en een nieuw kinderrijm. Op dit oogenblik bevond ik mij reeds dicht bij het kasteel, zonder het nog in zijn geheel te kunnen overzien evenwel. Er blonk veel glas tussen de donkerrode steen, van serres en ouderwets hoge ramen; de ingang werd geflankeerd door twee vage leeuwen van zandsteen; de gevelijst was streng gelijnd, de torentjes daarentegen schutterig en buiten ieder stijlverband. Op een ervan draaide een koperen windwijzer, die een galopperende ruiter voorstelde. Maar dan werd ik weer door mijn bescheidenheid overmand, ik sloeg een zijpad in en verloor het buiten uit het oog, om het even later weer te zien opduiken, in

een nieuwe hoofdlaan, die met de andere lanen deel uitmaakte van een stervormig stelsel, stijgend naar het bewoonde middelpunt toe.

Het enige wat in deze omgeving het boskarakter beslissend logenstrafte waren de standbeelden, waarover ik in de toeristengids gelezen had. Er waren er niet veel, maar zij stonden op de goede punten en domineerden op verwiste rondpoints wel vier, vijf lanen tegelijk. Het waren de gewone mythologische meisjes, die zich door middel van een lendengewaad of een mirtetak tegen de aanslag van groene schimmel plegen te beveiligen in zulke tuinen; een enkele mediterende godheid, of een vechtersbaas met een knots, brachten weinig afwisseling in deze wezenloze gratie, waarbij heupverkrommingen grauwe buiken aanboden aan de tand des tijds. Sommige waren niet groengevlekt, maar vaalberookt, andere weer hadden lange, dunne slierten over het lichaam, als de sporen van enorme tranen, die uit een schouder waren geweld.

Eindelijk begon deze tweeslachtige verkenningstocht mij te vervelen. Werd ik als wandelaar geduld, dan kon ik ook wandelen waar het mij goeddacht, was ik een spion, dan moest ik mij als spion gedragen. De tweede oplossing kiezend, kroop ik in het eikehout tussen twee lanen, en trachtte, sluipend in de begroeide sector, het buiten zo dicht mogelijk te naderen. Lage sparren volgden, ver genoeg van elkaar om mij door te laten. Eindelijk lag het huis voor mij, ik ging op mijn buik liggen in een taxushaag, die het einde van de oprijlaan omzoomde, en door mijn hoofd naar buiten te steken verschaftte ik mij een behoorlijk overzicht. Het huis lag op een lage heuvel; niettemin ontdekte ik op enige afstand een vijver met waterplanten en een stenen kikker in het midden. Verderop stond een zonnwijzer tussen lege perken, daarachter verloren zich hagen en lage heestergroepen achter de heuveltop. Het huis had onbewoond kunnen zijn, te huur of tijdelijk verlaten. Des te groter was mijn verrassing, toen ik op het terras voor de serre aan de westelijke gevel, betrekkelijk dicht bij mij, twee mensen op tuinstoelen ontwaarde, die, al maakten zij niet helemaal die indruk, niemand anders konden zijn dan de eigenaar en zijn vrouw. Waar zij zaten was het een afgeschoten plek, - een glazen tochtscherm, een kale haag, - en zo warm en zonnig, dat mijn vergissing begripte-

lijk was. Het slecht gestileerde huis maakte een sombere indruk, en zelfs de serres en de portiek werden daarin betrokken. Maar dan bloeide dit soliede bouwsel van een verwarde smaak plotseling open in het gezellige zitje van een luxe-hotel, - dat vroeger een beroemd kasteel is geweest, - zodat hier het heden het verleden corrigeerde, comfort ontbrekende schietgaten deed vergeten. Eerst in deze openluchtsexclave was het kasteel kasteel geworden.

Zij zaten tegenover elkaar aan een wit tafeltje waarop theegerei en een fles stond. De vrouw, die met een haakwerkje bezig was, zag ik van achteren; zij was goed gevormd en zat overdreven rechtop: een aangeleerd beroep op een ruggegraat die buigen mocht noch barsten. Daarentegen waren de lijnen van haar hals zacht en glooiend, zonder veel karakter, en dit maakte de rug, hoe bewonderenswaardig ook, tot iets popachtigs, iets met springveren erin, door een crèmekleurige stof als smaakvolle toegift omhuld. Niets echter was dit alles vergeleken bij de heer Raecke zelf, die zich in halfprofiel aan mij voordeed, en die van tijd tot tijd een likeurglas naar de lippen bracht, om het dan met een hoogst gedecideerde, ja uitdagende beweging van zijn gestrekte arm op de tafel te zetten. Hij deed dit zo: pijlsnel beschreef het glas een boog, dan remde hij, enige centimeters boven het blad, en het kwam zonder tik neer. Het waren volmaakte barmanieren, maar toen ik de man wat beter opnam, voelde ik wel, dat dit vastberaden gebaar deel uitmaakte van een van dag tot dag in de perfectie beoefende levenshouding, die dan ook niet veel méér dan houding kon zijn. Hij bewoog zich niet, en sprak geen woord. Dan werd het glaasje weer omhooggeheven, en daalde als een voorhamer. Onmogelijk kon ik mij aan de gedachte onttrekken, dat de onmetelijke arrogantie, die niet alleen uit deze manier van borrelen sprak, maar uit zijn ultracorrect kostuum, zijn consequent en toch niet onhoffelijk zwijgen, zijn opmerkelijk profiel met die fraaie voorhoofdsrichel vlak boven de oogholten en het cynische, toch op een of andere wijze voor de eeuwigheid bestemde dandyisme zijner steenachtige ogen, op toeschouwers berekend was en dat hij zich, eenzaam en onbespied als hij zich op dit ogenblik waande, in een badplaats aan de Rivièra dromen moest, waar vele van zijn standgenoten in het voorjaar plegen te vertoeven. Zo was het: het

huis stond tòch leeg, en de heer Raecke zat met zijn uitmuntend gevormde vrouw in de Rivière, náást zijn huis. Ik, de enige toeschouwer, had lust hem deze levenswijsheid zachtjes in het oor te fluiten; de lijsters en merels om mij heen zouden dit wel eens kunnen verzuimen. Hij leek mij volkomen oninteressant, de heer Raecke, of liever: wat interessant aan hem was, en dat was op zichzelf misschien toch niet gering, school geheel in zijn uiterlijk. Hij leek mij een handig beursspeculant, of een zoon van handige beursspeculanten, die verscheidene crises van een soort mondaine hoogmoedswaanzin had moeten doormaken en de laatste dag niet geheel te boven was gekomen. Onwillekeurig tastte ik naar de jachtvergunning in mijn binnenzak, en trok mij toen, achterwaarts kruipend tussen de sparren, terug. Bij nadere overweging hield ik het ervoor, dat het Raecke toch niet was geweest. Een dergelijke houding schréúwde om ooggetuigen; dit was een man voor borrelmiddagjes, waarop zijn onverstoobarheid zich meten kon met rumoer en gekir en een 'Hé, oude jongen'. De werkelijke Raecke, - de gastheer van de drinkende man, - die mij door mijn vrienden afgeschilderd was als nagenoeg een kluzenaar, waarmee dan klopte dat hij zijn gast met zijn vrouw alleen liet, moest er heel anders uitzien. Misschien ontmoette ik hem nog. Maar nieuwsgierig was ik niet meer naar hem, het huis had mij totaal ontnuchterd. Ik had enige moeite de weg terug te vinden. Sommige lanen draaiden verraderlijk, en het houvast, dat ik aan de bodemhelling meende te hebben, bleek ook niet al te betrouwbaar. Er waren in het park verheffingen, die nauwelijks onderdeden voor de heuvel, waarop het buiten stond; deze vermeed ik, ik liep zoveel mogelijk naar omlaag, maar het resultaat was, dat ik na enige tijd in een laan stond, waar ik nog niet eerder was geweest en die regelrecht naar het buiten voerde, steil omhoog. Steenrood, raamblikkerend en door een gloeiende windwijzer overzweefd, tekende het zich tegen de blauwe avondlucht af, en zo dichtbij, dat het mij te moede was alsof ik er nog steeds naartoe moest. Terwijl ik overlegde wat mij te doen stond, hoorde ik niet ver van mij vandaan een eigenaardig geluid, iets als het geklop van hout op steen of metaal. Een specht - snavel op hout - kon het niet zijn, en ook leek het niet op het snorren dezer dieren in de paartijd, dat doet denken aan het ophalen van jaloezieën. Het waren korte roffels,

dan een enkele tik, en nog een paar tikken. Ik volgde de richting van dit geluid, stak over van laan tot laan, en bereikte tenslotte een open plek, door beuken omringd, waar een onvergetelijk toneel zich aan mij voordeed.

In het midden van de kring, waarop de avondschemering reeds beslag had gelegd, stond een groot, pikzwart ruitersstandbeeld. De ruiter, een zware kolos, droeg harnas en helm; een met franje omboorde schabrak bedekte het paard. De teugels hingen slap, zodat de beeldhouwer of gieter voor dit onderdeel geen bijzondere kunstmiddelen te baat had behoeven te nemen. Daar de zwarte ruiter, die ik achter de drie beuken had zien verdwijnen, hoogstens kon doorgaan voor het afgepelde kern van dit pompeuze standbeeld, werd de illusie gewekt, dat het ook van binnen zwart moest zijn, tot in zijn diepste lagen, zoals een slang nog slangachtig is onder de huid, waarvan zij vervellen zal. Maar ik merkte wel, dat deze kleur toe te schrijven was aan vandelenhand: het oppervlak was met teer bestreken en zelfs op een grotere afstand dan waarop ik mij bevond zou men geen dupe zijn geworden van deze vervalsing. Overigens was de kunstwaarde gering, en de tijd van ontstaan ging niet verder terug dan enige decennia. Met mijn zwarte ruiter had deze verschijning niets gemeen. Hier geen gelaten wanhoop, verstarde droefgeestigheid, maar een plompe, dreigende trots, barbaars in zichzelf verankerd. Deze ruiter reed niet, hij stond. Men zou er bovenop kunnen klimmen, en hij zou blijven staan.

Er was iemand bovenop geklommen! Een meisje van een jaar of dertien liet de benen bengelen en speelde op de rug van het paard diablo. Zij zat vlak voor de ruiter, bovenop de handen en de slap neerhangende teugels. Hoewel zij een donkere mantel droeg, vertoonde haar figuurtje genoeg wit voor een markante tegenstelling. Wat ik gehoord had was het geluid van haar hakken tegen de flank van het paard. Zij speelde bewonderenswaardig. Met grote kalmte, maar steeds op het juiste moment, boog haar lichaam zich naar links of rechts, voorover, achterover en steeds ving zij de zandlopervormige klos op het nerveus bewogen touw. Het was of zij mende, zij alleen; ja, zij mende de diablo, die nu weer een bezoek aan beukeknoppen had gebracht, zij mende dwars op het paard, dat zijn kop naar haar kant had moeten draaien, wanneer het een paard van vlees en bloed

was geweest. Begoocheld door zulk een behendigheid en zulk een gratie, op een eenzame plek in een park waar ik misschien niet eens komen mocht, hield ik mijn adem in en vermeed iedere beweging om mijn aanwezigheid niet te verraden. Geen enkele keer miste zij. De diabolo sprong op het touw terug met de gerustheid waarmee men zich uit een brandend huis op een brandzeil laat vallen, met de zekerheid van een vogel op zijn tak. Het touw gaf mee, bezweek, dan snorde de klos naast de paardekop, tien, twintig slagen lang, om spoedig weer omhooggeworpen te worden, rechtstandig, met geringe afwijkingen naar links of rechts, voorwaarts, achterwaarts, als de straal van een fontein onder een onzekere bries. Het gezicht van het meisje was voor mij onzichtbaar; maar omdat zij niet lachte of zong, terwijl zelfs het getrappel tegen de ijzeren flank geen uiting van blijde opwinding was, doch bij de bewegingen van het spel behoorde, stelde ik het mij voor als bleek, smal en nadenkend.

Plotseling was het spel ten einde. Zij liet de klos en de twee stokjes vallen, en gleeed, met meer moeite dan ik verwacht had, op de grond, waarbij zij van de stijgbeugel gebruik maakte. Daar ik haastig achter een beukestam was geslopen, merkte ik pas enige ogenblikken later, dat zij mank was. Toch liep zij voortvarend genoeg naar de plaats achter het ruitersstandbeeld, waar ik haar weer duidelijker onderscheiden kon. Daar bukte zij zich, maar richtte zich op, toen van het buiten geroep weerklonk. Zij gilte éénmaal terug, en boog zich weer voorover. Het was hoog tijd, dat ik wegging; de zon was al onder en de doolhof van het park dubbel verraderlijk. Omkijkend en telkens over takken struikelend, trachtte ik mij op de hoogte te stellen van de verdere gedragingen van het meisje. Ook zij keek om, niet naar mij, maar naar het buiten waar nog enkele malen geroepen werd. Nu antwoordde zij niet meer. Onder haar beschuttende handen gloorde een kleine, gele vlam, die snel om zich heengreep, - een stuk papier, dorre bladeren? - en even later furieus werd uitgetrapt. Niet het vuur scheen die woede te gelden, maar de stoornis die zij vrezen moest. Nog meende ik haar de vuist te zien ballen tegen het buiten, maar er waren reeds te veel stammen tussen ons, en het laatste wat ik van haar zag was dat zij de verkoolde as met de voet onder de dorre bladeren schoof.

Reeds doemde een grindstreep tussen de bomen op, die niet

anders kon zijn dan de oprijlaan, toen snelle voetstappen achter mij naderden. Het was een lange, magere man, in wie ik zonder moeite de glaasjeswipper van het buiten herkende. Dus toch Raecke? Raecke sloeg borrelglaasjes te pletter vlak naast zijn eigen huis. Ik vond Raecke belachelijk. Het was waar, dat de situatie en zijn uitermate laatdunkende houding mij niet tot lachen stemden. Op zijn vraag wat ik op dit terrein te zoeken had, reikte ik hem met enkele verklarende woorden de jachtvergunning over, die door Halsman geschreven was, maar door hemzelf ondertekend. De verontschuldiging, die ik reeds eerder had bedacht, leken mij te beuzelachtig.

Hij gaf mij het papier terug en dacht enige tijd na. Eindelijk zei hij, het hoofd achteroverwerpend, waarbij hij zijn spitse kin heen en weer bewoog, enigszins als de snuffelende snuit van een jachthond:

‘Ik kan u niet verbieden hier te komen. De bordjes met verboden toegang verwijderde ik opzettelijk. Iedereen hier weet, dat dit *mijn* terrein is, tot de stropers toe. Mijn boswachter heeft zijn plicht weer eens verzuimd door u niet in te lichten.’

‘Wanneer u op Halsman doelt, meneer Raecke,’ zei ik koel, ‘dan kan ik u uit de droom helpen. Reeds de eerste avond vroeg hij mij, niet in de buurt van het buiten te komen. En hij kon niet weten, dat deze waarschuwing mij juist nieuwsgierig moest maken naar het buiten. Ik heb het buiten gezien, en ik bewonder het buiten. Konijnen en ander klein wild is hier veilig...’

Met een afwerend gebaar, waarmee hij mij al mijn ondeugden gunde en al zijn klein wild cadeau deed, onderbrak hij mij:

‘U weet het dan.’

Hoewel de toon, die hij tegen mij aansloeg, niet weinig provocerend was, besloot ik een twist zo lang mogelijk te vermijden. Hij maakte geen aanstalten om heen te gaan, en ik wilde wel eens zien of hij zou inbinden of de dingen op de spits drijven.

‘Rookt u?’ - Deze woorden sprak hij op een iets hoffelijker toon uit, waarbij hij een sigarenkoker met een groot zilveren monogram uit zijn binnenzak haalde. Een fijn, leerachtig parfum sloeg mij in de neus.

‘Graag.’

Maar in plaats van mij een sigaar aan te bieden, zocht hij er een voor zichzelf uit, beet het puntje eraf, dat hij niet uitspuw-

de, maar met duim en wijsvinger voorzichtig tussen zijn lippen vandaan plukte, waarna hij de sigaar aandachtig bekeek.

‘Wanneer u graag rookt, weest u dan voorzichtig met vuur in de bossen.’ - En hij draaide zich om en wandelde naar het buiten terug.

Iets te laat viel mij een passende repliek in. Boos was ik niet, maar ik meende deze maniak toch iets ter overdenking te moeten meegeven, voor hij zijn borrelglasje weer ging maltraheren op zijn tuintafel. Met de hand aan de mond galmde ik hem na: ‘Ik ben moeilijk te beledigen, waarde heer, maar het spijt me voor u!’

Ander krijgsgeschreeuw brandde mij op de lippen, toen hij niet eens omkeek en rustig verder liep:

‘Pas liever op je dochter, waarde heer!’ - Of:

‘Hoogmoed komt voor de val, waarde heer!’

Dit lapidaire spreekwoord kalmeerde mij geheel. Op weg naar de uitgang van het park rukte ik plichtshalve een berkestammetje uit, van manshoogte, en sleepte het achter mij aan door het stof de hele oprijlaan af.

De gelegenheid om mij te revancheren - of beter: om te tonen dat ik de uitingen van dit cesarisme in zakformaat aan mijn zolen lapte - deed zich eerder voor dan ik had durven hopen. De volgende dag was het een woensdag, en daar ik de middag besteden wilde aan het schrijven van brieven, had ik mij reeds enige tijd geërgerd aan het luide gekrijs van de kinderen van Halsman op het grasveldje. Een paar maal was ik voor het raam gaan staan, in de hoop dat zij mij zagen, waarna ik dan zou kunnen fronsen, of lachend het hoofd schudden. Een bepaald spel, zoals de eerste keer dat ik hen had gadeslagen, speelden zij niet. Zij holden doelloos rond op hun sokken, stompten elkaar of gaven zich aan lachbuien over. Weer stond ik voor het raam, in gedachten de minst dringende brieven reeds uitstellend, toen over de grindweg een ponywagen kwam aanrijden, bestuurd door een meisje met een rood, opgewonden gezicht en grillige spleetogen. De mantel, die zij droeg, herkende ik terstond. Een schichtige en bestudeerde levendigheid - als van een prinses, die met iedereen mee wil doen - sprak uit de bewegingen waarmee zij de twee ponies tot stilstand dwong. Zij bleef zitten, en verzamelde

met drukke gebaren de kinderen van de boswachter om zich heen. Daarbij keek zij telkens om, zoals ik haar de vorige avond al had zien doen. Zij was vrij gezet, het gezicht was rond, de neus fijn en spits, het voorhoofd vluchtte achterover onder schrale donkerblonde krullen, maar zonder een spoor van de onbeschaamde richel van de vader. De indruk was: een dromerige bemoeial, een eigenwijze droomster. Zij leek een meisje van zestien jaar, dat graag nog kinderlijk wil zijn, en toch was ik ervan overtuigd, dat ze niet ouder was dan veertien. Gehoorzaam stonden de kinderen op een rij; toen maakte de oudste jongen zich los en holde naar binnen. Ik borg mijn schrijfgerei op: tot iedere prijs moest ik enkele woorden wisselen met de handige diabolospeelster.

Diabolo wèrd reeds gespeeld. Snel was alles in zijn werk gegaan. De jongen stond voor de rij verlegen giechelende kinderen en volvoerde onder het keurend oog van het meisje het spel met de sparappel, maar zo onbeholpen, dat de namaakdiabolo steeds ver buiten zijn bereik opvloog en één keer zelfs tussen de ponies viel. Dan schoten de andere kinderen naar voren om het speeltuig terug te halen.

Met schelle stem riep het meisje: 'Recht omhoog! Recht omhoog dan toch!' - maar hoe meer zij riep, hoe wilder zij de ritmische bewegingen voordeed, hoe vaker de nabootsing mislukte.

Op de drempel van de buitendeur dook Halsman naast mij op. Onder het glimlachen zoog hij zijn onderlip naar binnen. Met een gemaakte herenstem waarschuwde hij:

'De juffrouw niet lastig vallen, jongens.'

'Ik geloof, dat de juffrouw het de jongens lastiger maakt dan de jongens haar,' merkte ik op, 'ze moeten examen doen in diabolo, de stakkerds. Ze doet het zelf heel goed; maar met sparrekegels lijkt het mij moordend.'

'Juist, meneer.' - Hij vervolgde, zacht: 'De juffrouw mag hier eigenlijk niet komen...'

'O, je hoeft niet bang te zijn, dat ik je verraden zal. Meneer Raecke en ik zijn gebrouilleerd. Kijk, die is beter!... Maar het is niets vergeleken bij wat ik gisteravond zag, ik ben namelijk vlak bij het buiten geweest, en meneer Raecke, of laten we hem gewoon Raecke noemen, heeft me er eigenhandig uitgesmeten.' -

Ik zette mij in beweging, naar de spelende groep toe. - 'Maar nu wil ik juffrouw Raecke toch even mijn compliment maken...'

'Toe, meneer,' hoorde ik achter mij fluisteren.

'Wat wil je toch?' beet ik hem toe, 'het is de koningin niet!' - Hij mompelde wat; maar hij begreep nu langzamerhand wel, dat er met mij niets aan te vangen was. Naarmate ik de ponywagen naderde, trokken de kinderen, op een wenk van hun vader ongetwijfeld, zich aarzelend terug. Raketings liepen zij mijn bruine jachthond voorbij, die aandraven kwam van links, en die zij anders toch zo graag streelden. Het was een toneelwisseling, de grootste regisseur waardig. Onthutst nam het meisje mij op, toen ik vlak voor haar stond. Zij moest toch ouder zijn dan veertien, dacht ik vluchtig, iets, niet veel...

'Ik jaag hier de laatste weken, juffrouw Raecke,' begon ik, en noemde mijn naam, 'en gisteravond ben ik verdwaald. Ik kwam in de buurt van het ruitersstandbeeld, waar ik u diabolo zag spelen...' Vuurrood viel zij mij in de rede: 'U vertelt het toch niet!'

'Dat u diabolo speelde, bovenop die zwarte kolos?'

Haastig greep zij de leidsels, en wierp een schuwe blik naar het huisje, waar stellig meerdere neuzen platgedrukt werden tegen vensterglas. - 'Ik mag met niemand omgaan.'

'Ik ben ook niet van plan met u om te gaan. Ik wilde u alleen zeggen hoe mooi ik het vond. De diabolo snorde als een oud spinnewiel en vloog omhoog als de straal van een fontein.'

Voor het eerst lachte ze, hoewel ik niet geloofde, dat zij mijn bloemrijke taal geheel volgen kon. Haar ogen waren lange, genoeglijke kieren, met een merkwaardig schel en hard soort blauw er tussen. Men had lust met de vingers die ogen open te trekken, op ieder ooglid een vinger; maar misschien kwamen dan de steenachtige ogen van de vader bloot, reden om het niet te doen.

'Hier is mijn hond,' zei ik, 'het enige mooie dat ik u heb aan te bieden. De kinderen aaiden hem graag over zijn kop, dat vindt de hond goed. Wanneer ik u helpen mag af te stappen...'

'Dat mag ik niet,' zei ze beslist, 'niemand mag me zien lopen.'

Wat hierop te zeggen? Het vergde enig overleg. Blijkbaar doelde ze op haar mankheid, en was hier een of ander krankzinnig verbod van haar vader in het spel.

‘Het zou voor mij een eer zijn u te zien lopen. Bovendien heb ik u al zien lopen, bij het ruiterstandbeeld.’

‘Dat mocht u niet...’

‘Rijdt u langzaam verder,’ gebood ik, ‘dan loop ik u achterna. Hier is te veel Halsman in de buurt.’

‘Neen, ik moet weg, ik heb geen tijd.’ - Hierop klakte zij met de tong en deed de leidsels opwippen, zodat de wagen in beweging kwam en mijn hond opzijsprong. Naast de ponywagen voorthollen leek mij onbegonnen werk; zo ver wilde ik de grap ook niet drijven. Maar nog was de snelheid gering; ze keek ook niet voor zich, maar half in mijn richting, alsof ze nog wel even naar me wilde luisteren. Dus liep ik mee, en zodra we buiten het gezicht van het boswachtershuis waren gekomen, beproefde ik het uiterste:

‘Ik heb lucifers bij me. Als je wilt, zal ik een stuk hei voor je in brand steken.’

De wagen stond knarsend stil. Ver leunde ze uit de wagen en keek mij strak aan: een spits en gespannen vorsen binnen de mollige omtrek van het gezicht, dat op zo uiterst bekoorlijke wijze zijn eigen strijd tussen vlees en been voerde.

‘U vertelt het toch niet?’

Met een jolig gebaar liet ik dit in het midden. Het was misschien laf, het door haar gevreesde verraad als onuitgesproken dreigement te benutten, maar ik had geen keus. Ik had mij nu eenmaal in het hoofd gezet voor dit meisje een stuk hei van haar vader in brand te steken. Dit was mijn inval: de inval van iemand die, in een flits, het verband tussen twee dingen ziet. Het zou wel gaan, het had in dagen niet geregend; en ik wist ook de pláats waar het zou gaan en moest gaan. Ik had mij in het hoofd gezet brand te stichten, kortdurend, snel gedoofd, in de buurt van de drie beuken, met dit meisje als getuige. Ik liet geen steen op de ander, ik trok alle berkjes uit van de gek Raecke, als me dit niet lukken zou.

‘Waarom zou ik je verraden? Je houdt van vuur, daar houden we allemaal van, geen wonder, kijk maar eens naar die hond, één dóórlopend aureool van goud. Spring nu maar eens uit de band, zeg. Je kunt me vertrouwen, ik ben geen menseneter en geen kindermoordenaar, daar zie ik ook niet naar uit. Je bent te veel verboden van je leven. Ik verbied je nu om zo bokkig te zijn. We

gaan samen een vuurtje stoken, daar die weg in, waar dat stuk hei met al die dennestompen begint, en dan hoef je me nooit terug te zien en nooit meer met me om te gaan. Dat vooruitzicht schijnt je aan te lokken, je lacht tenminste al. Als je even wacht, loop ik om en ga achter je zitten, in de bak.’

‘Het kan heus niet, de houthakkers zouden ons zien...’

Tenslotte spraken we af verschillende wegen te volgen en elkaar over een kwartier te ontmoeten bij het gerooide heideveld.

Een laaghangende zon bescheen ons waar wij in de brandgang naast elkaar stonden. In de kromming van de holle weg wachtte de ponywagen; de hond was met ons meegegaan, telkens door haar gestreeld of aan zijn halsband vastgehouden, als hij zich vangen liet, en nu hurkte zij bij hem neer en trok aan zijn lange oren en veegde zijn ogen ermee schoon. Ik had haar op de drie beuken willen wijzen en het te verwachten lichteffect. Maar ik wist, dat het niet meer volmaakt zou zijn; ik wist, dat op de meest naar links gelegene de schaduw zou vallen van het dennenbos dat de brandgang van het heideveld scheidde; en daarom zweeg ik.

In weerwil van haar gebrek liep zij vrij vlug, zelfs tegen hellingen op. Daarbij maakte zij nog overbodige omwegen ook, en bleef telkens achter, dan weer om een voorbijfladderende citroenvlinder na te jagen, dan weer door de jachthond afgeleid, die zijn kop in een konijnehol tussen eikewortels stak. Toch had ik nog een soort conversatie met haar kunnen voeren. Onze afspraak leende zich nauwelijks voor ongedwongen vrolijkheid, en van ons brandstichters werk scheen zij zich geen bijzonder feest te maken; maar zij verborg zich niet voor mij en openbaarde van haar leven precies zoveel als ik ervan weten wilde. Angst voor haar vader scheen zij niet te kennen; alleen stiptheid, plichtsbetrachting, en een binnen de perken gehouden neiging tot overtredingen, waarmee zij de vaderlijke autoriteit eerder bevestigde dan schond. Maar van deze overtredingen, die op den duur, daaraan twijfelde ik niet, een extravagant karakter moesten aannemen, zou zij door niets of niemand af te brengen zijn.

Ik had haar naar het diabolospel gevraagd.

‘Een hele tijd heb ik geen kinderen mogen zien,’ zei ze, hijgend na ieder zinnetje, ‘of alleen oudere kinderen, nichtjes. Ze mochten niet tegen me spreken, en ik niet tegen hen. De kinderen van Halsman heb ik diabolo geleerd zonder één woord te spreken, eerst op een afstand, in de ponywagen, toen dichterbij. Ik wilde het ze leren.’

‘Maar ze begrepen die pantomime niet dadelijk,’ vulde ik aan.

‘Ik dacht, dat ze een diabolo van hout konden snijden, maar Halsman verbood het. Toen heb ik een sparappel in de hoogte gehouden, daarmee konden ze zich oefenen.’

‘Het lijkt mij, dat je je beter met de diabolo kunt oefenen voor de sparappel. De sparappel zou je op dat ruitersstandbeeld nooit opgevangen hebben.’

Zij werd rood van een onderdrukte lachbui en hinkte dichterbij naast mij voort. - ‘Ik heb het niet eens geprobeerd. Maar die kinderen geloven, dat ik het net zo goed kan als diabolo. Ze oefenen zich de hele week.’

‘Klikt Halsman niet?’

‘Moeder weet het wel; ik mag wel iets...’

‘Steeds meer, bij kleine beetjes,’ zei ik, als tegen mezelf.

‘Halsman heeft éénmaal geklikt, toen ik lucifers weggenomen had uit de keuken.’

Op gevaar af dat zij, tot bezinning gebracht, onze afspraak niet gestand zou doen, trachtte ik haar nu uit te horen over het ontstaan van deze zonderlinge neiging. Veel liet zij niet los, eerder uit wantrouwen overigens dan uit schaamte, naar het mij voorkwam. Er was sprake van vuurwerk, met andere kinderen erbij, meisjes en jongens; van een plotselinge ommekeer in haar leven, waarbij niet alleen de kinderen, maar ook het vuurwerk voor haar verloren waren gegaan; van een dwingen om vuurwerk, een dwingen om vuur. Maar ik had niet de indruk, dat zij veel begreep van de motieven die tot een dergelijk dwarsbomen hadden geleid. Mij verwonderde het niet, dat de gek Raecke bezig was zijn enige dochter tot pyromane op te voeden.

Toen we ons doel hadden bereikt en een tijdlang zwijgend voor ons uit hadden gestaard, zei ik, bakerpraatjes over heidebranden en kloppende harten op brandtorens versmadend:

‘Hier had ik vuur voor je willen maken. Ik doe het in ieder geval. Maar misschien kun je me in ruil beloven voortaan minder aan vuur te denken.’

‘Dat kan ik niet,’ zei ze beslist. - ‘Als u wat in brand hebt gestoken, ga ik dadelijk naar huis.’

‘Goed,’ zei ik, en bukte mij om aan het werk te gaan. Maar ik wachtte nog even, en voegde er met nadruk aan toe: ‘Ik heb je niet gevraagd mij te beloven het niet meer te dóén. Misschien voel je het verschil.’

Een bevestiging bleef uit, en ik besloot geen woord meer tegen haar te spreken. Met mijn zakmes begon ik heidestruiken af te snijden. De wortels trok ik zoveel mogelijk uit, de laag dennenaalden op de grond tastte ik zo weinig mogelijk aan. In het midden van de kring, die op deze wijze ontstond, liet ik enkele struiken staan, een paar handen breed. Dit was het brandoffer. Al was het bladstil, ik wilde geen risico nemen; en de dennenaalden mochten gloeien en smeulen, een diepe brandring, in het zand gekorven, zou het vuur beletten over te slaan.

Kwam er een jager of een houthakker op de gloed af, of een bode van het ongerust geworden kasteel, dan maakte ik mij uit de voeten en liet het kind aan haar lot over. Een aanklacht wegens brandstichting of ontvoering van een minderjarige hing me dan altijd nog boven het hoofd, maar het liet me onverschillig. Ik had genoeg van de gek Raecke.

Al snijdend, rukkend en kervend, lette ik zoveel mogelijk op de drie beuken. Van links vrat de schaduw de boomgroep reeds aan, maar des te dieper en harder was het oranjerood, over grijsgroen triomferend tot aan de hoogste, prachtig regelmatig ingeplante takken, die met kleine knoppen waren bezet. Nergens aan deze beuken was onregelmatigheid te bespeuren, geen gluiperige kromming, geen inteelt tussen takken door kleeftmonden van hout, en in de schors waren geen namen gesneden. Ik peinsde: wanneer ik het vuur en daarmee de aanwezigheid van het meisje zo lang kan rekken tot de zon, de beuken, de holle weg hun bestemming volgen en mij de zwarte ruiter tonen, als verminderd spook desnoods, aangetast van links, zonder linkerarm, - dan is mijn zending hier vervuld, dan vertrek ik morgen. Hoe meer vuur hoe meer kans. Nog tien minuten kon het duren tot de zonnestand was bereikt van enige weken geleden. Dan moest hij komen, aangelokt door dubbele magie. Zwarte ruiter, verlaat je onzichtbare stal.

Ik streek een lucifer aan, en hield die aan de overgebleven

heideplanten, snel achtereen op verschillende plaatsen. Hoewel echte zomerdroogte ontbrak, vlamde het vuur gehoorzaam op. Het knetterde, en woelde in de struiken, en wierp blauwe rookwolken uit, paars onder de zon. De dennenaalden waren er om het zo lang mogelijk te laten nasmeulen. Het meisje moest blijven zolang zij nog vuur zag.

Had ik te lang gezwegen? Toen ik het hoofd oprichtte om te zien of zij van de brand genoot, viel mij op hoe bleek zij was geworden en hoe wijd opengesperd de van nature slechts kierende ogen. Naar de kant van het manke been helde zij over, als om steun te zoeken bij haar gebrek, uit angst. Angst voor de brandstichter, geen angst voor het vuur! Over de hoog opschietende tongen staarde zij mij aan. Ik vroeg of ze er al genoeg van had.

Zij bracht een hand naar de wang, alsof zij getuige was van een vreselijke ramp, en zacht, toch scherp afgebeten kwamen haar woorden; het was de eerste maal dat haar kinderlijke argeloosheid plaats maakte voor een theatrale houding:

‘Wat is het hier stil. Ik moet naar huis.’

‘Niemand houdt je tegen,’ zei ik, en waarschuwde mijn hond, die rondom het vuur naar haar toesloep.

‘Als ik eens ging gillen,’ prevelde ze doodsbleek.

Ik lachte haar uit. - ‘Dan verdwijn ik. En als er mensen komen, heb jij brand gesticht. Maar ik neem je niets kwalijk, denk daarom.’

‘Laat u me nu gaan?’ riep ze gebiedend, en herinnerde zich opeens: ‘Ik ken u niet!’

‘Ik jou ook niet. Zorg maar gauw, dat je bij je ponywagen komt.’

Deze aansporing was al niet meer nodig. Zo vlug zij kon hinkte zij de met heide begroeide laan af en verdween achter de beuken. De opwelling haar iets achterna te schreeuwen, zoals ik haar vader gedaan had, bedwong ik. Na de afgesneden heidestruiken op het vuur te hebben gegooid, stopte ik mijn pijp en bleef zo nog een half uur zitten, met mijn hond tegen mij aangedrukt, in volmaakte vredigheid. De zwarte ruiters mocht komen. Er mochten er tien komen van zijn slag. Alleen zou ik dan niet kunnen zeggen: daar rijdt je standbeeld, kind, je ziet hem voor het eerst, en voor het laatst, en vergeet hem nu maar, en

mij erbij. De vogels zwegen. Het vuur doofde. Het diepe melancholische rood op de heidestruiken overstemde het nagloeien; en de beuken waren levende pilaren van Bengaals vuur, alzijdig door schaduwen betast, als door roetwalm. Maar de zwarte ruiter verscheen niet deze avond.

Een zittend leven verdraag ik even goed als rusteloze bezigheid, ik heb wat geld, ben van niemand afhankelijk en heb genoeg aan mijn eigen gedachten. Het vooruitzicht enige maanden in de gevangenis door te brengen betekende dus niets voor mij. Nochtans klopte mijn hart sneller, toen de boswachtersvrouw mij de volgende ochtend verwittigen kwam, dat er bezoek voor mij was. Na vluchtig door het raam gekeken te hebben, liet ik mijn ontbijt in de steek, en volgde de vrouw, die zich reeds naar beneden had gespoed. Op de weg had ik een auto zien staan.

Juffrouw Halsman wachtte voor de deur van de voorkamer, met de vinger aan de lippen. Zonder notitie van haar te nemen klopte ik aan en opende de deur. Van haar gefluister verstond ik alleen de woorden ‘mevrouw Raecke’. Geheel gerustgesteld, had ik mij bijna weer omgedraaid om haar te vragen waarom ze dat niet dadelijk gezegd had; maar waarschijnlijk was de bezoeker door Halsman ontvangen, die zijn vrouw inderhaast naar boven had gestuurd zonder zich op te houden met verklaringen. Dit probleem leek mij niet eens van zóveel minder belang dan de noodzakelijkheid waarvoor ik zo aanstonds zou komen te staan een moeder te beloven haar dochter voortaan met rust te laten. Overigens deed ik niets liever dan de dochter van Raecke met rust laten, dat zou ik haar beleefd onder het oog brengen.

In de pronkkamer van de boswachter trad mij een dame in blauw wandelkostuum tegemoet. Daar zich uit een tweede stoel even goed een inspecteur van politie had kunnen verheffen, werd mevrouw Raecke nu pas goed mevrouw Raecke voor mij, en ik maakte zo onbezorgd en woordenrijk met haar kennis, verloor mij zozeer in uitweidingen over de streek en het droge weer en wederzijdse vrienden, die voor haar weinig meer dan vroegere kennissen van haar man konden zijn, dat ik mij, toen ik eindelijk zweeg, op de gedachte betrapte, dat dit al een heel aardig morgengesprek was geweest en dat mevrouw Raecke nu wel weer heen kon gaan. Zij zat heel recht in de ouderwetse

leuningstoel en trommelde met haar vingers op het bebloemde tafelkleed. In de buurt van het raam sprong een zenuwachtige zangvogel heen en weer. De notie van een onberispelijke rug, die mij van mijn verkenningstocht bijgebleven was, werd aangevuld door die van slanke, iets te jongensachtige vormen, een wasbleek gezicht, met hoogstens een dun web van peinsrimpels erover, terwijl de ogen opvallend hol waren, bijna wimperloos en zonder noemenswaardige wenkbrauwen. Het was geen gezicht dat zich gemakkelijk vatten liet. Het was meer een prachtig figuur, waarop men een vrouwenkop had neergezet, die men daar, door gewoonte vertederd, liet staan. Voorzover ik het beoordelen kon, leek de dochter op geen van beide ouders.

Zij kuchte, ietwat pijnlijk kreunend, en wreef over het tafelkleed. - 'Dezer dagen zult u een brief van mijn man krijgen om u uit te nodigen op Ruitersstein kennis te komen maken. Doet u me een genoegen en zegt u niet, dat ik hier geweest ben.'

'Die belofte kan ik afleggen, mevrouw,' zei ik, 'want ik zal de uitnodiging niet aannemen.'

'Het spijt mijn man zo ontzaglijk,' vervolgde ze, met moeite slikkend, 'ik weet wat er in het park is voorgevallen...'

Als dat alles is wat ze weet, mag ik van geluk spreken, dacht ik. Met een rustig gebaar verklaarde ik:

'Tenzij uw man zijn excuses aanbiedt.'

'Dat is niet zijn bedoeling, geloof ik...'

'Dat verbaast mij niet. Begrijp ik het goed, dan bent u ook niet hier gekomen om excuses te maken in zijn naam. Wat kan de houding tegenover zoveel ontbrekende excuses dan anders zijn dan weg te blijven?'

Maar ze gaf het niet op en praatte rad en overredend, gelijkmatig als een automaat, toch zeer nerveus. - 'Mijn man heeft een heel gecompliceerd karakter. Hij heeft altijd ontzaglijke spijt van zijn uitvallen, het is heel moeilijk. Hij heeft een prachtkarakter, maar ik ken niemand, die zo moeilijk voor zichzelf is als hij. Wanneer u niet komt, is hij maandenlang ongenietbaar.'

Het lag mij op de lippen om te zeggen: dat zal hij in ieder geval zijn, mevrouw; maar ik had geen lust mijn voordelen verder uit te buiten, en na haar nog enige tijd in deze trant te hebben laten doorgaan, beloofde ik haar te komen, wanneer Raeckes brief daar maar enigszins aanleiding toe gaf. Nu zij haar

doel bereikt had, verwachtte ik, dat zij na enkele onbetekenende woorden afscheid zou nemen; maar zij had zich nu losgepraat, misschien ook boezemde ik haar vertrouwen in, misschien was zij dankbaar met iemand van haar eigen ontwikkeling over haar man te kunnen spreken; in elk geval begreep ik, dat er nog meer confidenties in aantocht waren. Overigens gaf haar toon niet van een ongewone vertrouwelijkheid blijk; zij sprak meer voor zichzelf, en enige malen trof mij, wanneer ik haar onderbrak, een verbaasde blik, niet omdat dit haar prikkelde, maar omdat zij het verhaal, althans het materiaal waaruit het verhaal moest worden opgebouwd, kant en klaar had liggen sinds jaren. Iedere tegenwerping, die wijziging of toevoeging van haar zou vergen, werd daardoor principieel zinloos. De oppervlakkigheid van sommige vrouwen, die de diepste dingen als een gladde, glanzende laag over hun ziel houden gespreid en de knopen en mazen ervan als een handwerkje aflopen, was in haar geval oppervlakkigheid, want daar bij vrouwen de ziel naar buiten groeit en het lichaam naar binnen, kan het patroon dier kleedjes nog zeer wel doorschouwd en doorvoeld zijn, zij het ook dat de tragiek overstemd wordt door de handigheid van het gebruik. Toen ik merkte, dat zij voor humor ontoegankelijk was, staakte ik mijn vragen. Haar verhaal geef ik hier weer, niet zoals zij het vertelde, maar zoals ik het sindsdien heb leren begrijpen.

Digna Raecke was mank sinds haar achtste jaar. Dit gebrek had het leven van haar vader van het begin af aan versomberd, hoewel pas de laatste jaren zijn gemoedstoestand van dien aard was geworden, dat afzondering niet alleen eigen verkiezing, maar bijna noodzaak werd. Hoogmoedig en pijnlijk streng voor zichzelf, vooral in kleinigheden, was hij altijd geweest; des te ondragelijker moest hem de gedachte zijn, dat hij de ramp in zekere zin aan zichzelf te wijten had. In een uitspanning had hij het meisje aangemoedigd van een wip te springen; zij durfde niet, hij stond erop dat zij durven zou; zij sprong, en brak haar been. Het was een ongeluk, maar een ongeluk, dat voorkomen had kunnen worden. Tengevolge van een fout in de behandeling zou zij altijd mank blijven. Lopen, onder de gewijzigde omstandigheden, had zij vrij behoorlijk geleerd, wanneer men afzag van momenten van schrik of spanning, waarop het been plotseling machteloos kon zijn; zij moest dan gaan liggen en wachten tot

iemand haar ophielp. Schijnbaar had Raecke zich met dit alles verzoend. Van 's morgens tot 's avonds zijn dochter met overdreven zorgen omringend, zette hij zich in het hoofd, dat zij altijd op hem aangewezen zou zijn en voor een vijandige buitenwereld moest worden behoed. Nooit zou zij kunnen trouwen, meende hij. In deze bedenkelijke opzet werd zelfs geen verandering gebracht door een liefvalligheid, die zowel gevrijwaard scheen voor invretende wrok niet aan alle spelletjes mee te kunnen doen als voor onkiese toespelingen of scheldwoorden. In deze jaren bewoonde de familie een buiten in een andere streek, minder eenzaam dan Ruitenstein, maar toch nog wel zo afgelegen dat Digna Raecke, die huisonderwijs kreeg, met andere kinderen alleen in aanraking kwam op partijtjes en uitstapjes, in tegenwoordigheid van de ouders. Twee jaar geleden was deze betrekkelijke afzondering volkomen geworden.

Op de avond van een verjaarafeest werd vuurwerk afgestoken. De kinderen van de gasten stonden aan de rand van een tuin, waarin een grasveld ontbrak ruim genoeg om èn kinderen èn pyrotechnische kunsten te herbergen. Pijlen en lovers stegen achter bosjes op, gehuurde krachten hielden sproeiende molentjes zo hoog als ze konden, en de grote stukken waren op palen gemonteerd. Het gevolg hiervan was, dat de kinderen slechts met moeite in bedwang te houden waren; de bezorgde ouders, onder wie wel in de eerste plaats Raecke, wilden niet, dat de kinderen te dicht bij het vuurwerk kwamen, uit angst voor de ogen; en de kinderen muitten hiertegen en moesten telkens achteruitgetrokken worden. Het feest was slecht voorbereid, Raecke had zich reeds eerder hieraan geërgerd. Vuurwerk achter bomen wàs geen vuurwerk, vonden sommige kinderen; anderen legden zich bij deze beperking alleen neer om met des te meer recht de opstandigen achteruit te kunnen trekken. Onder deze gewillige kinderen viel vooral Digna Raecke op, die zich weerde als was zij de gastvrouw en zelf jarig, heel vriendelijk, maar heel beslist en heel stipt. Tenslotte had zij het zo ver weten te krijgen, dat iedereen zijn mond hield en dat er geen voet meer vooruitstak in de rij kindervoeten; zij waakte over haar vriendinnen als een sergeant over recruten die links moeten richten, en zij verdroegen het van haar. Vlak achter de groep stonden de ouders. Maar toen het slotstuk aangestoken werd: een knikkend

mannetje van wit licht met de nationale kleuren eronder, zag men Digna Raecke naar voren hinken, alleen, zonder rivaal. Betoverd door de gloed, had zij aan de opwelling geen weerstand kunnen bieden; het was niet haar wil, dat de anderen achterbleven; zij dacht niet meer aan de anderen. Een verontwaardigd gejoel steeg op; de ouders riepen, Raecke riep. Een jongen riep, door het dolle heen: ‘Haal die hinkepoot terug!’ Gehoorzaam kwam het meisje teruglopen, vrolijk en vol verontschuldigen, en het voorval was spoedig vergeten. Mevrouw Raecke was op dit moment niet aanwezig. Aan haar man merkte niemand iets, tot het einde van het feest toe.

Thuisgekomen, wachtte Raecke tot Digna naar bed was gebracht en vertelde toen aan zijn vrouw wat er gebeurd was. Hij sprak zonder enige opwinding. Hij deelde haar mede, dat hij zo spoedig mogelijk wilde verhuizen, omdat het buiten hem niet meer beviel. Daarop vroeg hij haar de kamer te verlaten, sloot de deuren af en begon, eerst met zijn wandelstok, daarna met zware voorwerpen die hem gaandeweg in handen vielen, de kamer kort en klein te slaan, alle meubels, alle kostbaarheden, alle souvenirs, waaronder onvervangbare. De ramen werden er met spijlen en al uitgeslagen. Men vond Chinees porcelein in gruzels, spiegels, bibelots, dure secretaires in splinters, en de stoelen en tafeltjes, zelfs de zware tafel in het midden, waren nog maar als brandhout te gebruiken. Een vol uur was hij bezig geweest, in een koele razernij, die hem op twee dagen bedrust kwam te staan. In die twee dagen wilde hij niet spreken, en ook later kwam hij niet op zijn zinloze wraakoefening terug. Op de derde dag vertrokken zij naar Rusterstein.

Van het isolement der familie Raecke, waaraan nu niets meer ontbreken mocht, werd Digna het voornaamste slachtoffer. Op verjaarpertijen, waarvoor men de bezoekers met de grootst mogelijke zorgvuldigheid keurde, werd geen vuurwerk meer afgestoken. Omtrent de gevolgen hiervan uitte mevrouw Raecke zich tegenover mij vrij vaag; maar ik twijfelde er niet aan, of deze maatregel, eerder dienend om de kwetsbare eigenliefde van de vader dan om de dochter te ontzien, was de oorzaak van het ziekelijke verlangen naar vuur, dat het kind in de jaren daarna van lieverlede had ontwikkeld. Behalve vuurwerk zien mocht Digna Raecke niet: met andere kinderen omgaan, een praatje

maken met andere kinderen, lopen waar andere kinderen haar konden gadeslaan. Daar dit zelfs in deze dunbevolkte streek op den duur niet vol te houden was, waren de bepalingen de laatste tijd iets minder streng toegepast, maar bijna steeds buiten de vader om, die deed alsof hij van niets wist, of die het in sommige gevallen werkelijk niet wist. Dit punt bleef trouwens onopgehelderd, ook nadat ik mij ter plaatse een beeld had gevormd van het Raeckiaanse opvoedingssysteem, dat geenszins door consequentie scheen uit te munten. Steeds heb ik het ervoor gehouden, dat hij van dag tot dag van inzicht veranderde, en dat een schijn van onbarmhartige gestrengheid slechts gewekt werd in zoverre hij de vorige bepalingen verzuimde te herroepen, omdat hij het vergat of er te trots voor was.

Maar ook voor Raecke stond de tijd niet stil, en de nieuwe omgeving mocht hem een stolp van geluidwerend glas rondom zijn dochter waarborgen, zelf werd hij, uit het hart dierzelfde omgeving, door nieuwe gevaren belaagd. De vorige eigenaar van het buiten was een oude zonderling, die in bepaalde kringen doorging voor een knap folklorist. In het bijzonder had hij studie gemaakt van de legenden met betrekking tot Ruitenstein. Hierover had hij een Duitse publicatie in het licht gegeven (hij was zelf van Duitse afkomst), waarin met grote grondigheid alles uitgeplozen werd wat ook maar ver verwijderd met de streek in verband stond: kraamgebruiken, woorduitspraak, schuine balken in wapens, dorpsnamen, verdwenen tollers en vermoorde schouten. Van de legenden, waaronder dan wel in de eerste plaats die welke in de naam van het slot voortleefde, gaf hij tientallen varianten, die ieder voor zich veelal weer nieuwe varianten jongden. Later heb ik dit standaardwerk eens in handen gehad, en ik kon mij indenken, dat een dergelijke lectuur iemand als Raecke wel boeien moest. Hij had niets omhanden, - ook vroeger had hij nooit een beroep uitgevoerd, - in zijn laatste toevluchtsoord, waar het heden zweeg, moest hij zich wel meer en meer bedreigd gaan gevoelen door het verleden, en hij was een man voor zelfkwalling. Zelfkwalling, die na het tijdstip waarop hij de legende van de zwarte ruiter in zijn leven toeliet, voor iedereen zichtbare en onrustbarende vormen begon aan te nemen. Over dit alles was mevrouw Raecke kort. De legende vertelde zij op afwezige toon, met weinig begrip voor de huive-

ringwekkende sfeer ervan. Ik nam het haar niet kwalijk. Nog steeds beschouwde ik Raecke als een gek, al was mijn belangstelling voor hem sterk toegenomen; en de gevolgen van een huwelijksleven met zo iemand moesten zich wel openbaren in plichtmatige verveeldheid, zodra de manieën van de echtgenoot ter sprake kwamen.

In de 14e eeuw werd Ruitenstein bewoond door een zekere Willem van Haersaete, - dit was ook de oorspronkelijke naam van het kasteel, die volgens de folklorist vier dingen betekenen kon: 'hazenburcht' (vergelijk het Engelse 'hare'), een verbastering van 'havezate', een 'kasteel op hoge heidegrond gelegen', en een verbastering van 'haardstede'. Volgens de overlevering had deze Willem zijn enige dochter, die toch al een slecht leven bij hem had, in een wilde nacht aan vrienden verdobbeld. De vrienden maakten zich terstond op om zich, zo niet onder zijn oog dan toch onder zijn dak, aan haar eer te vergrijpen. De meeste geleerden zijn het erover eens, dat Willem van Haersaete dronken was, toen dit stond te gebeuren; maar zoveel is zeker, dat hij, wellicht door een goddelijke inspiratie bezocht, tot inkeer kwam, zijn dochter uit de handen der belagers trachtte te redden, en toen dit mislukte, het kasteel in brand stak. Terwijl de ridders en het meisje naar buiten vluchtten, haastte Willem van Haersaete zich naar de stal, sprong op een paard en slaagde erin zijn dochter voor zich op het zadel te nemen. Inmiddels hadden de vrienden, dorstend naar wraak, de brug opgehaald. Misschien was het hem toch nog gelukt in de duisternis te ontkomen en het meisje te redden, wanneer hij dadelijk met haar in de slotgracht gesprongen was, zonder paard of met paard; maar hij aarzelde te lang; het meisje werd van het zadel getrokken; toen pas waagde hij de sprong en bereikte de overkant. De dochter rukte zich los, snelde het kasteel binnen en vond de dood in de vlammen. Wat er van de vader geworden is weet men niet, voorzover weten in zulk een materie enig gewicht in de schaal legt; maar de volksmond wil, dat zijn geest, zwart van het roet van de brand, sindsdien door de bossen zwerft, of zwierf, want sinds de 18e eeuw schijnt niemand hem meer gezien te hebben.

'Ik heb mijn man gesméékt niet meer aan die dingen te denken,' besloot mevrouw Raecke, 'maar hij ziet een overeenkomst,

hij haalt zich allerlei dingen in het hoofd. Ik houd hem voor, dat hij spoken ziet...'

'Dat weet hij waarschijnlijk zelf ook wel,' zei ik, een ogenblik door twijfel beslopen of zij niet hier gekomen was om mij als zielszorger op de heer Raecke los te laten, 'maar wanneer hij ze werkelijk ziet, helpt zoiets niet veel...'

'Dat hij bang voor brand is, kan ik begrijpelijk vinden. Dat hij zichzelf de schuld geeft van Digna's ongeluk, ook nog wel. Maar om voortdurend een parallel te trekken tussen Digna en dat meisje van die legende, - ik haat dat meisje, ik kan er niets aan doen, het is sterker dan ik! Spreekt u er niet met hem over.'

'U zou kunnen beginnen met dat zwarte standbeeld uit de tuin te verwijderen.' - Het was misschien hard, haar zonder goede raad heen te laten gaan, bovendien had ik zelf iets tegen het standbeeld. Dat ik van het bestaan ervan op de hoogte was, bevreesde haar niet. Zij scheen vermoeid en praatte onsamenhangender dan eerst.

'O, daar lacht hij om. Küstner heeft het er laten neerzetten, een ruitersstandbeeld, een afgietsel, geloof ik...'

'Slechte smaak,' zei ik, 'niet laten staan.'

'Ik weet niet wat ik doen moet. Digna weet nog van niets, maar ik houd mijn hart vast, dat ze op een goede dag wat opvangt en ook over de zwarte ruiter begint. Dan word ik gek. Ik kan er met geen mens over spreken; spreekt u er nooit met hem over, vooral *niet*; het is ellendig, dat ik vreemde mensen...'

'Raadpleegt u een dokter, mevrouw.'

'O, daar lacht hij om. Dokters! Met zijn gecompliceerd karakter, dokters...'

'Ik ontloop ze ook liefst.'

Na dit bevrijdende woord zwegen wij beiden. Achterovergevlid in mijn stoel, liet ik haar een beetje rustig betijen en de holten van een leeglopende geest weer aanvullen, ik beschouwde het koortsachtige rood op haar poppewangen, haar tragische, wimperloze ogen, de blonde krulletjes, die aan die van Digna herinnerden, en zei toen:

'Het is misschien jammer om het u te zeggen, maar ik heb niet alleen het beteerde ruitersstandbeeld gezien, maar ook de zwarte ruiter zelf, op de dag dat ik hier kwam. Ik vond hem niet angstaanjagend, mevrouw. Ik geloof, dat het mogelijk is om met deze

geesten te verkeren op een redelijke wijze...'

Nooit zal ik de hulpeloze blik vergeten die zij mij toewierp, toen ik de ruiter op deze wijze een flankaanval liet volvoeren. De bedoeling om haar te tergen lag mij verre; maar ik voelde mij wat geprikkeld door haar onbekookte afkeer van het spook, waarvan zij de werkelijkheid toch niet nadrukkelijk durfde te ontkennen. De zwarte ruiter was voor haar een axioma, maar een axioma dat voortdurend ondermijnd moest worden met kleine woordjes, met afgewende blikken, met een eindeloos zelfbeklag.

Zij zuchtte. Toen zei zij heel langzaam: 'O, juist,' - knikte een paar maal belangstellend, vol medeleven, alsof zij iedere ochtend met de zwarte ruiter ontbeet, streek haar japon glad, en was weer geheel de dame van de wereld, die afscheid neemt vol zelfbedwang, en zonder napraten bij de deur. Na haar nog eens beloofd te hebben de uitnodiging te zullen aannemen, deed ik haar uitgeleide.

III

De uitnodiging bereikte mij dezelfde dag nog. In zijn brief zinspeelde de heer Raecke op mijn bezoek aan het park evenmin als op de jachtvergunning of op onze wederzijdse kennissen; hij gaf slechts te verstaan, dat hij mij graag op Ruitenstein ontvangen zou, op een door mijzelf te bepalen tijdstip. Een ander motief voor deze uitnodiging dan dat ik mijn intrek had genomen bij zijn boswachter, - dus op zijn terrein woonde, - gold voor hem niet, blijkbaar. Gebonden door mijn belofte aan zijn vrouw, schoot mij niets anders over dan mij neer te leggen bij dit arrangement en aan zijn slechte manieren verder zo weinig mogelijk aandacht te schenken. Het benieuwde mij, of ik het meisje nog zien zou.

De volgende ochtend ging ik erop uit, zonder mijn bezoek van te voren aan te kondigen. Wanneer ik de brief naar de letter opvatte, was deze handelwijze volkomen verantwoord. Stond hem dit niet aan, dan moest hij me er maar weer uitgooien. In plaats van de oprijlaan koos ik de weg door het park, langs de standbeelden, en liep recht op het kasteel af. Behalve een tuinman, aan het werk bij de taxushaag, zag ik niemand. De portiek naderde ik in schuine richting, zodat ik pas op het allerlaatste moment vlak boven een van de zandstenen leeuwen, een stuk blauwe jas en een blauw been gewaar werd van iemand die in de portiek met een ander stond te praten: de dorpsveldwachter, naar mij al spoedig bleek. Hij draaide zich om en groette vluchtig. In de deuropening stond Halsman, doodsbleek, benepen glimlachend; achter hem, voorlopig nog onzichtbaar, voerde iemand anders het woord; ik herkende Raeckes snijdende stem. Met de handen op de rug liep ik om de veldwachter heen, om de

lage stenen trap te bestijgen, ongezien door de kasteelheer, terwijl de boswachter te zeer door het vrij heftige dispuut in beslag werd genomen om acht op mij te slaan. Hij was gekleed zoals op de eerste avond: het donkere steedse pak, de versleten vilten pantoffels. Dat ik mij aan een onbescheidenheid schuldig maakte, begreep ik heel goed, maar ik had nu een vrijbrief, voor alles.

‘Zoiets duurt soms weken, meneer Raecke,’ zei de veldwachter, zijn kleine ogen naar mij toedraaiend, ‘u wilt nu al rapport. Dat kom ik uitbrengen. De dader is niet gevonden. Meer kan ik ook niet doen.’ - Deze toespraak hield hij eigenlijk tegen Halsman, die de figuur van zijn meester voor de veldwachter en mij geheel versperde. Raecke sprak door hem heen als een Grieks toneelspeler door zijn masker.

‘Dan had je hier niet hoeven te komen. Het is de schuld van Halsman. Ik laat me verleiden mijn toilet te onderbreken, alleen om te horen, dat de brandstichter niet gevonden is. We verspillen allemaal onze tijd.’

‘Ik kwam hier voor andere zaken, meneer,’ zei Halsman, zonder zich om te keren, dus tegen de veldwachter, ‘ik had Molster niet gevraagd hier te komen. Ik stond aan de deur. Anna wilde hem binnenlaten, maar ik vond het beter u eerst te laten verwittigen.’

‘Dat is omdat je een uil bent!’ kwam de verwoede stem door Halsman heen, of achter Halsman langs.

De veldwachter, die zich scheen af te vragen of dit soms op hem gemunt kon zijn, haalde krachtig zijn neus op, hetgeen een geluid gaf alsof men een reep van een beddelaken afscheurde. Na zich met voorovergebogen bovenlijf enige malen heen en weer bewogen te hebben, even zoveel nutteloze pogingen om de eigenaar van Ruitenstein in het vizier te krijgen, kwam hij echter tot een bevredigende slotsom; hij trok een gezicht tegen de boswachter en zei:

‘Dat weet ik dan voor het vervolg, meneer Raecke. Ik kom hier alleen nog, als er spijkers met koppen zijn te slaan. De tijd is kostbaar van ons allemaal, ik begrijp dat heel goed. Goedemorgen, heren.’ - Beneden aan de trap keek hij naar mij om, wilde aanslaan, maar vergat zichzelf dermate, dat hij met de vinger tegen het voorhoofd tikte, bar grijnzend. Hij had een lange, gebogen neus, en sterke lijnen om de mond. De grijns stond

hem slecht: invasie van dorpslaster in een zeer bruikbaar uiterlijk.

Ik keek hem nog na, toen Halsman, na mij gegroet te hebben, zijn voorbeeld wilde volgen, maar door zijn meester teruggeroepen werd, Raecke was in de deuropening verschenen in een fluwelen huisjasje, ongeschoren, mager en venijnig. Ondanks zijn slecht humeur waren de steenachtige, zeer lichtgrijze ogen in onnatuurlijke rust. Hij sprak nu door zijn eigen masker, een masker waarbij alle Halsmannen ter wereld in het niet verzonken. Maar een masker toch: de huid levenloos; de rimpels te geprononceerd; het gebeente verbogen naar de meest tomeloze hoogmoed, - voorhoofdsrichel, neus, kin: drie moorddadige uitvallen buiten het gezicht, als degenstoten. Deze romantische schermutselingen betekenden wel iets; maar het gezicht als geheel was inhoudsloos. Het vervreemde en was vervreemd van zichzelf, het miste de tekenen van toekomstige bloei, wanneer deze man, op de drempel van het museum van de ouderdom, voor de keus gesteld zou worden zijn trots te besnijden en er nieuw leven op te enten, of de beroemde mummie te worden, die het volk in de museumkelder aangaapt. Ik had mij vergist: van dichtbij, en bij daglicht, was hij geen beursspeculant. Hij was het ook niet geweest. Het was erger dan dat.

‘Je stapelt de ene fout op de andere,’ snauwde hij, terwijl hij mij opnam alsof hij mij niet herkende, ‘hoe waag je het hier te komen op pantoffels? Ik zie dit nu pas.’

Nu eindelijk verloor de boswachter zijn glimlach. Hij stamelde iets over vergeten, en over vroeg in de morgen, en over haast, in verband met een beslissing over de verkoop van hout, die hij zijn meester had willen voorleggen, - povere verontschuldiging dit laatste, want wanneer de tijd werkelijk gedrongen had, was hij wel in zijn groen boswachtersuniform verschenen. Maar toen Raecke nog maar erger tegen hem ging uitvaren, verstrakte zich zijn houding. Hij had meer ruggegraat dan ik verwacht had; gewoonlijk verbruikte hij al zijn krachten om de glimlach in stand te houden, maar die was er nu niet meer.

‘Goedemorgen,’ zei ik, en trad op Raecke toe.

Zonder mij aan te zien reikte hij mij de hand.

‘Ik wil je niet verzwijgen, dat ik het vlegelachtig vind. Ga aan je werk.’

‘Een mens kan zich vergissen, meneer.’ - De boswachter sprak in een waardig zeurig dialect, dat ik nog niet eerder van hem gehoord had.

‘Uit mijn ogen!’

Voor mij was de maat al weer vol. - ‘Het spijt mij, Halsman, dat ik hiervan getuige ben,’ zei ik, nog voordat hij zich had kunnen omdraaien, ‘ik beschouw je als mijn gastheer, en ik zou meneer Raecke eigenlijk moeten vragen je zijn excuses aan te bieden.’ - Nu ben ik aan de beurt, dacht ik; de boswachter en de bezoeker verlaten arm in arm het ongastvrije erf.

Halsmans ogen waren die van een hert, toen hij ‘dank u’ stamelde, zonder veel te weten wat hij zei. Een mooi, klein boerengezicht probeerde de glimlach, die bleef steken in trillingen. Eén schouder hoog, schoof hij de hoek om van de portiek. Ik keek in een monocle. Met bliksemsnelheid moest Raecke zich het stuk glas in het oog hebben geklemd. In een gebiedende houding stond hij voor mij, de mondhoeken omlaag, de aangezichtsspieren rondom de monocle gespannen als littekenachtige koorden. Hij bestudeerde mij eens terdege, als om te zien wat dat voor snuiter was over wie men hem het een en ander had medegedeeld, en zei toen, scherp articulerend:

‘U woonde een van die kleine schrobberingen bij, die ik nu en dan genoodzaakt ben het personeel toe te dienen. Welkom op Ruitenstein. Verontschuldigt u mijn kostuum. Mag ik u voorgaan?’ Met stomheid geslagen, maar dubbel op mijn hoede, volgde ik hem door een hoge gang, waar goud en koper tussen hertekoppen schemerde en waarop een groot aantal deuren uitkwamen, alle gesloten. Eén ervan stootte hij open, maakte een uitnodigend gebaar, en wachtte tot ik passeren zou. Voor mijzelf nam ik nog enkele seconden om rond te kijken, of iets te fluiten; ik deed het eerste, en zag een gebeeldhouwde trap omhoogwentelen naar iets dat al witter en witter uitmondde moest in een zwerkkachtig plafond met gipsengelen en cherubijnen. Dit was verbeelding, het plafond was vlak boven mij. Het huis stortte misschien ietwat in, wanneer men ernaar keek in zulke lege seconden. Boven aan de trap werd er geschuifeld, toen was alles stil.

Het ruime vertrek, waarin ik binnengelaten werd, zette zich voort in een van die serres welke ik op mijn eerste tocht naar

Ruiterstein, hun glazen lichtheid ten spijt, zo feilloos als één met het sombere huis had geweten. Van binnen gezien was het een serre als een ander: schuifdeuren, tuinstoelen, kamerplanten, sommige al rood bloeiend. In de kamer waren de meubels modern; ik nam plaats in iets staalachtigs, dat toch slap in de lendenen bleek te zijn en zacht achteroverhelde, of er geen eind aan kwam. Aan een grote ruwhouten tafel, dicht bij de serre, zat Digna Raecke met waterverf te schilderen. Tersluiks richtte zij haar spleetogen op mij, niet hoger dan mijn das, en ging door met haar werk, waarbij vooral een rafelig sponsje herhaaldelijk in gebruik werd genomen.

Raecke bood mij een sigaar aan zonder het 'rookt u?' - dat bij mij bepaalde herinneringen had moeten verlevendigen. Ik ging zo ver het delicate hiervan te waarderen. Vlak voor mij hing het portret, levensgroot, van een oude, versleten man met de ogen van Raecke, een theetafeltje met blauwgestreepte theemuts ver beneden zich latend. Het was een werkkamer; buiten zongen de vogels; soms was er schaduw, dan weer licht; ik vermoedde, dat hij Digna niet aan mij voorstelde, omdat hij haar te jong vond, zoals een huisdier, dat men zitten laat als er gasten zijn. Maar de eerste woorden, die hij in deze kamer sprak, deden mijn hart in mijn keel kloppen.

Raecke liet zijn monocle in zijn hand vallen, als een muntstuk in een spaarpot, en verschikte zijn oogholte tot de gewone schrijn voor kostbare steen.

'Mijn dochter kent u. Het is niet nodig u met haar in kennis te brengen. Er is hier een tegenstrijdigheid, die u misschien voelt. Ik wens niet...' - Even had hij moeite het vervolg te vinden, hij lachte sarcastisch om zijn eigen onmacht. - 'U heeft met haar kennis gemaakt voor het huis van mijn boswachter. U is met haar het bos ingegaan en u heeft een stuk hei in brand gestoken. Ik laat mijn dochter zoveel mogelijk vrijheid, maar dit gaat mij iets te ver. U bent de gast van mijn boswachter, dus mijn gast.' - Hij wachtte.

Ook ik wachtte, en strikte mijn das vaster, waarachter mijn keel zo bedonderd klopte. Als ik het eerst zou spreken, hadden wij even lang gewacht. Viel hij mij in de rede, dan had ik voor niets gewacht. - 'Ik zie, dat u de deur niet op slot heeft gedaan, meneer Raecke. Ik verlaat op staande voet Ruiterstein en sta u

niet te woord, wanneer u, ten eerste, niet een andere toon aanslaat, - u kunt me overigens zoveel verwijten als u wilt, u heeft volkomen het recht, - en, ten tweede, uw dochter niet onmiddellijk verzoekt deze kamer te verlaten.'

Deze laatste voorwaarde scheen hij niet onredelijk te vinden, hij zei tenminste zonder mankeren:

'Digna,' - waarop het meisje haar sponsje uitkneep, opstond, en mij voorbijhinkte. Zo zonder mantel was er geen twijfel aan mogelijk of zij was minstens zestien jaar. Had zij mij aangekeken, dan zou ik haar met een onbewegelijk gezicht hebben gestraft, maar ze keek mij niet aan, integendeel, zij keek naar boven, naar de zoldering. De deur knalde, en Raecke vervolgde:

'Ik had haar hier willen laten voor het geval u ontkennen zou. Digna is 's nachts hevig overspannen wakker geworden en heeft mijn vrouw alles opgebiecht. Zij is niet meer op een leeftijd voor vrijheidsberoving; zij weet nu dat zij zich voor u heeft te hoeden; maar ik kan niet anders dan een beroep doen op uw ingeboren fatsoen. Trekt die sigaar goed? Neem anders een ander. Wanneer u nòg eens de brand wilt steken in iets dat aan mij toebehoort, dan vraagt u mij dit. Ik heb hout genoeg, maar ik heb maar één dochter.'

'Welke nacht is dit geweest?' vroeg ik, ferm aan mijn sigaar paffend. Langzaam draaide hij zijn scherpbesneden heerserskop, die toch zo leeg en nietszeggend was, naar mij toe, waarbij hij ervoor zorgde, dat mijn ogen onder de lijn van zijn kin bleven, trok zijn schouders hoog op, zodat iets van een beginnende onderkin uitpilde, keek zo van boven af op mij neer uit grijze stenen en blies de woordklanken 'uh' en 'vannacht'. Dit viel mij tegen. Dat hij, en zijn vrouw, mij geen valstrik gespannen hadden, sloeg mij een wapen uit de hand. Aan het meisje dacht ik niet meer. Ik vond haar een kalf, en daarmee afgelopen.

Na mij terdege in rookwolken gehuld te hebben zei ik, op een toon alsof ik de zaak van alle kanten bekeken had: 'Dat ik u mijn verontschuldigen aanbied, spreekt vanzelf. De verzekering, dat uw dochter bij mij veilig is geweest, lijkt mij overbodig; dit zou gelijkstaan met het uitspreken van twijfel aan uw mensenkennis. U bent misschien van mening, dat ik in een baldadige opwelling gehandeld heb. Dat is niet zo. Wanneer u mij aanhoren wilt, kan ik u een verklaring geven van mijn gedrag.'

‘U bent hier om door mij aangehoord te worden, komt mij voor.’

‘Pardon?’

Met een minachtend lachje stak hij een sigaar op, en liet uit zijn gezicht de meest monumentale laatdunkendheid op mij schijnen. Ik besloot hem zo snel mogelijk in zijn zwak te tasten.

‘Het bewijs van wat u daar zei is te uwen laste. Ik ben door u uitgenodigd. De onthulling van Digna, vannacht, dus na uw uitnodiging, maakt daarin geen verschil. Dan had u mij de toegang moeten weigeren en de veldwachter op mij afsturen. Misschien doet u dat nog.’

‘In geen geval. Ook zonder veldwachter meen ik u tot rede te kunnen brengen. Ik laat deze zaak onderzoeken om een voorbeeld te stellen. Doe ik dat niet, dan steekt morgen het hele dorp het hele bos in brand. Een precedent kan ik niet dulden; iedere boerenknul zou aan de verkoolde resten van uw vreugdevuur bepaalde rechten ontlenuen. Maar de dader zal niet gevonden worden, u kunt vannacht rustig slapen. Blijft u hier nog lang?’

‘Dank u. We dwalen wat af. U spreekt tot mij als een vreemde, een ondergeschikte bijna, - ik neem u dit niet kwalijk, maar het is niet in overeenstemming met de feiten. Ik weet een en ander van u af, meneer Raecke, van uw karakter en van uw levensloop; sinds een half jaar weet ik dat. U hoeft u tegenover mij niet anders voor te doen dan u bent. Ik wil niet zo smakeloos zijn u te zeggen, dat ik sympathie voor u koester...’ Meer geamuseerd dan geprikkeld knipperde hij met de ogen en blies mij een zware rookwolk toe, - tekenen van zwakte, waarvan ik nota nam, - waarna hij ironisch verklaarde:

‘Mijn karakter staat buiten deze discussie, en uw sympathie voor mij vind ik überhaupt niet voor discussie vatbaar.’

‘Misschien. Mag ik doorgaan? Op de avond dat u mij voor het eerst een sigaar aanbood, in het park, ontdekte ik daar een ruitersstandbeeld, een zwart ruitersstandbeeld, een kerel in volledige wapenrusting, met een harnas, en een helm, en de rest. Hij komt überhaupt niet meer uit dat harnas en die helm, nooit, en niemand kan hem helpen. Zo bent u, meneer Raecke. Zo zie ik uw karakter, en nu u hierover niet discussiëren wilt, wat ik tot zekere hoogte begrijp, zult u deze uitspraak van mij zonder pro-

test moeten aanvaarden. Ik kom hier overigens niet om u te helpen, want u zou mij het huis uittrappen.’

‘Waarschijnlijk.’

‘En toch verdient u beter.’

‘Heeft u nog meer noten op uw zang?’ vroeg hij honend.

‘Och, doe dat toch niet,’ weerde ik af, ineenkrimpend, alsof zijn verstoktheid mij pijn deed, ‘stap liever uit het harnas en praat met me als... Neem me niet kwalijk, ik voel, dat ik te ver ga. Maar kijk, dat ruitersstandbeeld betekent, behalve een gelijkenis die ik u verder niet opdringen zal, nog iets anders voor mij. Ik ben enigszins op de hoogte van de legenden met betrekking tot deze streek. Deze streek heeft mij van jongs af aan belang ingeboezemd. Zo is daar de legende van de zwarte ruiter, waaraan Ruitersstein zijn naam dankt; het is de mooiste legende die ik ken. En wat nu zo vreemd is: de avond dat ik hier aankwam, heb ik bij de vijfsprong, waar ik eergisteren brand gesticht heb, de zwarte ruiter voorbij zien rijden achter de beuken, zo duidelijk als u daar voor me zit. Het was zo indrukwekkend, dat ik, zo ik het schouwspel met eigen middelen al niet voor de tweede maal zou kunnen oproepen, op deze zelfde plaats toch een symbolische en als zodanig volkomen onschadelijke handeling wilde verrichten... het vuur... uw dochter, met wie ik toevallig kennis maakte... de dochter van de bewoner van Ruitersstein... alles symboliek. Ik hoop, dat het u nu duidelijk is.’

Nog steeds begrijp ik niet waarom hij mij had laten uitspreken. Zijn gezicht, toch reeds ongezond van tint, was grijs geworden, zijn ogen waren star en blank, als de pupilloze ogen van antieke standbeelden. Hij beet op zijn sigaar, waarvan de tabak verkruimelde. Vastberaden schoof hij de sigaar naar zijn linker mondhoek, waar hij hem tussen de lippen liet bengelen, kneep het linkeroog dicht voor de rook, en sprong toen zeer actief op, zonder mij verder een blik waardig te keuren. Bij de deur draaide hij zich om.

‘Het spijt mij, maar ik ben niet in staat u langer aan te horen. Het vervolg zult u aan de huisknecht moeten vertellen, die u uitlaten zal.’

Ik bleef alleen. Ik keek naar de waterverfschilderij, waaraan Digna Raecke had gewerkt, een groen landschapje, met bevende berkjes erdoorheen, als witte stroombeddingen voor het

overtollige water. Het sponsje lag er vreemd stekelig, brokkelig. Ik bleef alleen, tot de huisknecht zijn hoofd om de hoek van de deur stak.

Dit voorval verschafte mij een zekere populariteit onder de houthakkers van Ruitensteen. Liepen deze lieden mij vroeger bij voorkeur voorbij zonder te groeten, nu werd er gegrijnsd en aan petten getikt. Dat Halsman verslag had uitgebracht van mijn optreden, leek mij des te waarschijnlijker omdat hij ook tegenover mij op het incident terugkwam en mij op zijn stijve manier bedankte, omdat ik het voor hem opgenomen had. Over Raecke wilde hij niet spreken. Raecke, de meester, werd weer zorgvuldig bewaakt achter de glimlach, die hem een vissebek bezorgde op de plaats waar hij even menselijk had kunnen zijn als in zijn ogen en voorhoofd. Hoewel ik, op de enkele wandelingen die ik met hem ondernam, dwars door het domein een grotere vertrouwelijkheid nastreefde, duurde het nog dagen voor hij wat spraakzamer werd. En zelfs toen verloor hij zijn terughoudendheid niet. Mijn verblijf zou ik tot de tweede helft van mei rekken; derhalve moest hij rekening houden met een verzoening en de mogelijke gevolgen daarvan voor hem, voor het geval hij al te loslippig was geweest. Over mijn twist met Raecke had ik hem niets verteld, maar daar zou de huisknecht wel voor gezorgd hebben.

Voor mij was de zaak afgehandeld. Onder geen beding zou ik in een verzoening hebben toegestemd. Ik wilde niet meer aan deze mensen denken; wat ging het mij aan hoe zij hun leven inrichtten, hoe een vader zijn taak verstond, hoe hij zichzelf bedroog, hoe hij nog meende zijn dochter de grootst mogelijke vrijheid te laten! Minder vaak mocht ik bij mijzelf zeggen: de gek Raecke, medelijden had ik ook niet met hem. Zijn kans had hij van mij gekregen. Door naar mij te luisteren, door zijn hart voor mij uit te storten, had hij zich kunnen verlossen van een kwellende kramp, die het leven van hem en de zijnen op den duur tot een hel moest maken. Uit het veld geslagen door mijn attaque op zijn particuliere denkbeelden was hij zeker geweest. Mogelijk had hij ook deze aanval als een 'precedent' beschouwd, dat hem, gaf hij éénmaal toe, altijd zou doen toegeven, zoals mijn onschuldig vuurtje leiden moest tot een eindeloze reeks van po-

gingen tot brandstichting, en het in de grond niet minder onschuldige scheldwoord van de jongen tijdens het vuurwerk tot een systematische bevuiling van zijn dochter door vrienden en kennissen. Geen wonder dat hij er met zulk een levensbeschouwing - de levensbeschouwing van het 'precedent', volgens het rekenkunstje: één is gelijk aan oneindig - de voorkeur aan gaf zijn oog te verharden achter een monocle en zijn ziel achter een staketsel van voorstudies voor het krankzinnigengesticht. Ik gaf hem nog vijf jaar; dan zou hij de zwarte ruiter zien, of iets van dien aard, op een manier die hem onherstelbaar in het hoofd sloeg, en dat was vijf jaar nadat ik hem voor het laatst had ontmoet, hem en zijn dochter...

Bij de drie beuken kwam ik zelden meer, en dan nog alleen 's morgens, als de spookachtige sfeer een halve slag was omgedraaid naar de kwinkelerende vogels, blauw, dampig licht tussen dennestammen, en lange, overzichtelijke paden, die elkaar evengoed ergens anders hadden kunnen kruisen. Op de heide waren houthakkers bezig het gevelde dennenhout op stapels te rangschikken, en één keer, terwijl ik daar rondkeek, kwam er een jonge houtkoper op een motorfiets het pad naar de heide aftuffen, omlaag-, dan omhooghobbelen, de weg kruisend die de zwarte ruiter was gegaan. Niet ver van de beuken stond een jeneverbes, een vertakte cypres van fijn korrelig groen. Maar hij stond er alleen overdag; tegen de avond verborg hij zich in de schaduw, werd een werkelijke cypres, en was meteen onzichtbaar. Dat de illusie van holle weg hier ter plaatse minder door de onbelangrijke bodemverheffing aan één zijde ervan werd opgewekt dan door een aantal donkere sparren aan weerskanten, merkte ik nu pas. Overdag waren die sparren koel en rustig zonnig van binnen op sommige tafels, die als hooggelegen kerkvensters het licht in de groene toren toelieten. Al deze ontdekkingen maakten het toneel onherkenbaar.

Het was lente geworden, maar het bleef droog; men klaagde over de droogte. Eén buiige dag met windvlagen, die opruiming hielden onder de eikebladeren van het vorige jaar, met hun kleur van gebleekte tabak, - en de zon hervatte haar taak al weer, drogend zonder te schroeien, witte kapellen over heidestroken werpend en bloesems over de pere-, dan de appelbomen in Halsmans moestuin maar over de vruchten zou men wel

te klagen hebben, en de jonge groente zag er verflenst uit. Er zat iets in de lucht van gematigde hondsdagen, en onder deze omstandigheden rekende ik er niet op de zwarte ruiter nog terug te zien. Het was te zomers; de zon viel te schuin in; ik zou tot de herfst moeten wachten, als de brandgang weer zonnegang zou zijn, geometrisch zuiver. Maar in de herfst was ik allang vertrokken.

Op een middag dat ik Halsman door de bossen zou vergezellen, stonden de wagens voor het huis, hoog opgeladen met gezaagde dennestammen. Een der houthakkers, een zwartgebaarde rover met worsten van halsplooiën, die mij altijd genegeerd had, kwam het grasveld oplopen om een glas water te vragen. Nu groette hij mij eerbiedig, en drukte mij de hand, principieel grinnikend, zoals een gevleid socialist dat doet. Toen wij ons op weg begaven, vertelde Halsman mij, dat juist deze houthakker veel grieven tegen meneer Raecke koesterde en minder van hem verdroeg dan een ander.

‘Heeft de veldwachter al iemand gevonden?’ vroeg ik.

Daar riep de houthakker: ‘Halsman, ik neem een paar petroleumbussen van je mee. Je hebt er genoeg.’

In zijn slecht zittende groene uniform - de hoed met de veren liet hij gewoonlijk thuis - bewoog Halsman zich stijf en dromerig naast mij voort. Traag keerde hij zich om: ‘Alleen lege.’

‘Neen, volle!’ spotte de man, en verdween achter het huis.

‘Ik zou er eigenlijk bij moeten blijven,’ zei de boswachter, ‘hij krijgt petroleum in lekke bussen, beweert hij. Betalen houdt hij ook niet van. Neen, meneer, de veldwachter zoekt nog steeds.’

‘Er is in deze tijd toch weinig kans op heidebrand?’

‘Het is erg droog,’ zei Halsman treuzelend, ‘er is hier 41 jaar geleden heidebrand geweest, in mei. Twee hectaren bos zijn toen verbrand. Het hele dorp trok uit om te kijken, maar toen hebben ze allemaal meegeholpen; anders waren hun eigen huizen eraan gegaan. Dan doen ze wel wat.’

Wij bogen een zijweg in, en ik wilde meer weten over heidebrand. Maar ik moest trekken en trekken. Zo gesloten was Halsman, dat hij ook de meest algemene en tot niets verplichtende inlichtingen verstrekke op een toon alsof het hem zijn ontslag kon kosten. Scheurmaker in Gods bestel werd men door het evenwicht te verbreken tussen de woorden ‘er is meestal geen

opzet in het spel, meneer' en de overtuiging die achter deze woorden stond; of door zelfontvlamming in hete zomers naar het rijk der fabelen te verwijzen, wanneer men wist, dat er ernstige mensen waren die aan die fabelen geloofden. Dat meneer Raecke overdreven bang was voor dit soort branden, bevestigde noch ontkende hij. Het was maar wat men overdreven noemde, verklaarde hij, misschien was niets overdreven op deze wereld. Ik vond zijn glimlach bijvoorbeeld overdreven. In de hoop, dat de glimlach zou verspringen of eruit zou vallen, stootte ik hem aan en zei, dat meneer Raecke mij niet helemaal toerekenbaar leek.

'Dat hoor ik wel vaker, meneer,' zei de boswachter bedrukt, niet omdat hij begaan was met het lot van zijn meester, maar omdat hij niet kon zeggen wat hij dacht en eigenlijk niet eens meer goed wist wat hij dacht. Zijn neusvleugels waren blauwbleek, krampachtig gesloten, kil als paddestoelen. Hij was een fijnbesnaarde boer, in een ongelooflijke verdrukking terechtgekomen.

'Spreekt u niet tegen haar, meneer,' zei hij, op precies dezelfde toon, en hield mij met een handbeweging staande. Het gekraak van een wagen werd hoorbaar, een piepend wiel, en ik wist, dat het de ponywagen van Ruitensteen was. Daar de bosweg weinig ruimte bood, gingen wij in het mos staan om Digna Raecke de voorrang te laten.

Zonder emotie liet ik het vehikel aan mij voorbijtrekken. Hoewel Halsman een eerbiedige houding aannam, groette hij niet, omdat hij zijn hoed thuisgelaten had. Het kind was in lichte zomerkledij, een roze sjerp om het middel; ze zat op dikke kussens, gaf zich geen moeite bij het mennen, en was zo rood als de eerste keer dat ik haar van nabij had gezien. Met dichtgeknepen lippen keek zij voor zich uit, zij zou zeker niet groeten. Dit kwam uit. Maar toen, eerst Halsman, dan mij passerend, draaide zij langzaam haar hoofd naar mij om, kneep de lippen nog vaster samen, en liet onbetwistbaar een lachje spelen over haar gezicht, dat in zijn geheel onbewegelijk, maar waarop langs spleetogen en mondhoeken bepaalde parallelismen voortgleden, die in de wang stokten en de kans op een glimlach betreurden met de schaduw van een andere glimlach. Zij loerde mij aan, en was voorbij. Zij loerde mij aan met de ogen van vroeg middeleeuwse Madonna's, in de tijd dat kuise hetaires, zwanger of gebrekkig,

mank als dit kind, bleekzuchtig en met ogen als van pasgeboren katten, nog in de hemel toegelaten werden en altijd hun zin kregen. Zo ook hier: Digna Raecke wist, dat ze verhoord werd door wie haar het onbarmhartigst tegenwerkte. Onomwonden had zij mij eraan willen herinneren, dat wij samen een geheim hadden, een geheim vlak naast de domme Halsman en naast de bossen van haar vader, tegen de grens aan. Hoe gemakkelijk liet men zich niet over die grens terugjagen! Want die blik wilde ook zeggen: ik heb je niet verraden; ik wil nòg wel eens; ik werd midden in de nacht wakker en moest gillen; toen kwamen ze allemaal aanlopen en ik moest snoeven; en terugnemen wat ik gezegd had ging toen niet meer. Probeer het nog eens met me, op een andere plaats.

‘Jammer van dat meisje, meneer,’ zei de boswachter, toen de ponywagen uit het gezicht verdwenen was.

Deze ontmoeting liet mij niet meer met rust. Ik begreep verkeerd gehandeld te hebben door Digna Raecke uit mijn gedachten te bannen en haar te vonnissen als een schoolmeester, of een padvinder, die kliksters doodverklaart. Integendeel, ik moest zoveel mogelijk aan Digna Raecke denken, opdat zij mij niet ten tweeden male overvallen zou. Maar al te goed besefte ik welk een macht er in die spleetogen school, waarmee ze de diablo op het koord dwong, de kinderen van Halsman tot het spelen van nutteloze spelletjes, haar vader tot het intrekken van steeds meer verbodsbepalingen, en mij tot het vervullen van haar hartewens langs wegen die ik als wreker van futiele beledingen zo eigenmachtig had menen te volgen. Niet zij was de speelbal, ik was het geweest.

Hoe ik mijn gemoedstoestand de daaropvolgende dagen ook zocht te duiden, - als medelijden, als verliefdheid, - ik voelde, dat het steeds te veel of te weinig was. Haar ogen vreesde ik nu, maar die ogen waren niets zonder haar mankheid; en het was noch medelijden noch verliefdheid te noemen, wanneer ik ervan droomde, hoe zij niet mij bedwong met die vreemde gelaatskieren, maar haar gebrek, met de steun van anderen. Steun ondervond zij stellig van haar vader, alleen op de verkeerde manier. Hij had haar been gebroken, en wilde het goed maken. Maar in plaats van zijn wil, - een heerserswil, hoe men verder ook over hem denken mocht, - op haar lichaam te richten, be-

moeide hij zich met haar geest en verminkte die erbij. Wellicht zou hij diep ongelukkig zijn, wanneer zij plotseling genas. Hij wilde, dat zij mank bleef, maar zich niet mank zou voelen, niemand mocht de vinger naar haar uitsteken, niemand mocht fluisteren: 'Manke, hinkepoot, lelijke hinkepoot,' - en het was zijn trots dat niemand dit fluisterde...

Ja, nu dacht ik toch meer aan de gek Raecke, die dit scheldwoord zijn hele leven lang met zich om te dragen had, dan aan zijn dochter. En ik vond hem groot, deze gek. Hij stak, misschien, toch iets boven mij uit, - mij, die hem op het redelijke pad terug had willen brengen! - en het was goed, dat zijn vrouw mij bezocht had om mij dit te doen inzien met haar pathetisch verhaal. En toch, hij mocht groot zijn, terzelfder tijd was hij nog niet groot genoeg. Want op het onredelijke pad zou hij verder kunnen gaan, veel verder nog dan tot dusverre, tot het uiterste. Raecke zag ik als de kruisvaarder, die op latere leeftijd met zijn dochter de wereld introk om het onmogelijke te bewijzen. Die ontbering en laster, ellende en wanbegrip voor haar verdragen zou, de giechelende verdenking van bloedschande, de roep van eigen baat. Die vermorzelen zou wie zijn dochter ook maar in gedachten bespote. Die met haar aan hoven zou vertoeven waar zij harten breken moest. Die een nieuwe kunst zou doen ontbloeien aan haar lichaam, een nieuwe maatschappelijke orde aan haar gebrek. Helaas, reeds was hij onherstelbaar geketend aan zijn feodale rots van verstarring, waar de vleermuizen van verwrongen legenden omheenspookten; en ik had niet de kracht, noch lag het op mijn weg, de taak van hem over te nemen.

IV

Een sparappel, tegen een vensterruit geworpen, geeft een ander geluid dan een steen, en toen ik, 's avonds laat, een uur nadat de boswachtersfamilie naar bed was gegaan, dit geluid tegen mijn raam vernam, tot twee maal toe herhaald, was er geen twijfel aan mogelijk wie beneden stond en mij bij zich riep. De weg schemerde flauw, op het grasveldje was niets te onderscheiden. Ik schoof het raam open en riep zacht naar beneden. Geschuifel, dat tot stilstand kwam, - toen staarde ik in het opgeheven gezicht van wat niemand anders zijn kon dan Digna Raecke, al tekenden zich in dat vervloeiend ovaal geen gelaatstrekken af. Met een gefluisterd gesprek door het raam meende ik minder kans te lopen de slaap van mijn huisgenoten te storen dan wanneer ik naar beneden zou gaan, de achterdeur uit, - de voordeur was op slot, - en langs een omweg het grasveldje zou trachten te bereiken.

‘Ik ben het,’ werd er geroepen, gevolgd door mijn naam, hetgeen mij van Digna Raecke onwaarschijnlijk leek. Het was ook niet haar stem.

‘Het is beter, dat ik niet beneden kom. Ze zouden mij horen. Wie is daar?’

Nu kwam de gedaante weer een paar stappen naderbij; het gezicht kantelde achterover, alsof er een motregen op vallen moest. - ‘Ik doe een beroep op u. Ik word gek. Alles is ontdekt. Beloof me in godsnaam, dat u morgen weggaat. Anders ga ik schreeuwen en maak iedereen wakker.’

De woordkeus was al even onmiskenbaar als het gladde scanderen der korte zinnnetjes. Ik fluisterde: ‘Het is een zonderling bezoek, mevrouw. Ik wil alles beloven, maar kunt u me niet een verklaring geven?’

‘Kunt u niet hier komen? Mijn man heeft ontdekt, dat ik bij u geweest ben, hij is in een vreselijke toestand. Digna is overspannen. Ik durfde geen brief te riskeren, Halsman verraadt alles, wat een leven, mijn god. Morgenochtend moet u weggaan, u moet.’

‘U riskeert veel meer door op dit tijdstip hier te komen, mevrouw. Uw man...’

‘Mijn man slaapt. Hij drinkt veel 's avonds, soms neemt hij een slaappoeder. Ik heb... Digna spreekt voortdurend over u, tegen mij dan; het is een volkomen onmogelijke toestand. Kunt u niet even beneden komen? Ik spreek maar in de leegte, die boswachter hoort het toch niet, dan kunt u me een eind terugbrengen, ik ben bang in de bossen.’ - Snibbig vervolgde ze: ‘Waarom had u me niet gezegd, dat u een stuk hei in brand had gestoken waar Dignaatje bij was, het arme kind? Er moet een eind aan komen...’ - Het viel mij in, dat zij niet zozeer doelde op mijn vertrek, dat aan bepaalde complicaties een eind zou kunnen maken, als op de onhoudbaarheid van de toestand in het algemeen, blijkbaar was ik in haar ogen afwisselend een schuldige en een vertrouweling, of zelfs een medeplichtige. Na haar verwijt zo diplomatiek mogelijk ontzenuwd te hebben, door te wijzen op de geheimhouding die ik Digna verschuldigd was, spoedde ik mij op de tenen naar beneden.

Een warme windvlaag joeg mij sparregeur tegemoet. Juist tastte de maan door de wolken heen, en verlichtte het grasveldje, waarop mevrouw Raecke mij tegemoetkwam, in een lange gummimantel gehuld, het hologige poppegezicht gracieus neigend. Zonder verwijl ratelde zij door over haar beslommeringen:

‘Neemt u me niet kwalijk. Ik weet niet meer wat ik zeg. Die arme Dignaatje heeft niets, ik kan haar niet kwalijk nemen, dat ze u overgehaald heeft een vuurtje te stoken; maar ze is nu heel, heel erg overspannen. Het is werkelijk beter, dat u zo spoedig mogelijk weggaat, niet voor mij, of voor Digna, maar met het oog op mijn man. Hij is tot alles in staat, en Digna is er werkelijk nogal erg aan toe, we hebben zelfs de mogelijkheid overwogen een dokter uit de stad te laten komen.’

‘Dit maakt meer indruk op me dan de voornemens van uw man,’ achtte ik nodig te zeggen, een wat al te nadrukkelijke fanfare, waarvan de holle klank mij onmiddellijk tot bewustzijn

kwam, hoewel zij door niets een maar al te zeer gerechtvaardigde ongelovigheid verried, 'ik beloof u morgen weg te gaan; het spijt mij, dat ik hier zoveel last veroorzaakt heb...'

'Zullen we dan gaan? Ik durf die oprijlaan niet meer door, gelukkig schijnt de maan.' - Met deze woorden legde zij haar hand op mijn mouw; toen ik geen aanstalten maakte haar mijn arm aan te bieden, trok zij hem ongemerkt weer terug. Wij begaven ons op weg. Voor ons uit schemerde een lantaren, als eerste baken. Met een elastisch deinende gang liep ze naast mij voort, zeer goed gemutst, prettig keuvelend.

'Het is nogal ongastvrij van ons. Onder andere omstandigheden hadden we hier zo gezellig met u kunnen omgaan, vroeger was mijn man totaal anders, u moet hem niet beoordelen naar wat u met hem meegemaakt hebt...'

'Ik beoordeel hem alleen naar wat u mij over hem vertelde, mevrouw,' zei ik, 'ik benijd hem niet.'

'Ja, die arme Digna; ze is niet over u uitgepraat. Geen wonder, we zien hier niemand, alleen die vreselijke mensen uit het dorp, die mijn man tegen zich in het harnas jaagt. En zo interessant,' - ze converseerde nu uiterst rad, met gemaakte stem, - 'zo bijzonder interessant, dat u de eerste dag al de zwarte ruiter heeft gezien, waar we nu al twee jaar zoveel over horen; niemand anders heeft hem hier gezien, voorzover ik weet; neen, dat zal heus wel niet...'

'Weet Digna dit?'

'Och, dat moet u haar niet kwalijk nemen... Mag ik u een arm geven? Er komt nog één lantaren, maar die is nog niet in zicht; het is om te snijden, de duisternis; gelukkig komt de maan weer door; ik bezorg u heel wat moeite... Digna heeft het gesprek afgeluisterd tussen u en mijn man. En nu kan ze niet slapen van de zwarte ruiter, ze was beter op de hoogte dan we dachten...'

Gewichtloos lag haar hand op mijn arm, zonder druk, zonder greep: de gemaniëerde handreiking van een wassenbeeld, dat door de nacht gedragen wordt en de standbeelden in een park verbaast met iets levenlozers dan zijzelve. Mijn eerste gedachte: dat ik, als ik gewild had, de heer Raecke op het mos onder de bomen van enige rechten had kunnen beroven, had ik finaal van mij afgezet. Zij wilde iets geheel anders van mij.

'Maar u moet het ons niet nahouden. Ik heb u ook wel ver-

geven, dat u tegenover mijn man over de zwarte ruiter gesproken heeft, dat was tegen de afspraak, of herinner ik mij dat zo slecht? Ik heb een plan. Het kan zo niet doorgaan. Ik hoop mijn man over te halen de volgende winter in de stad te gaan wonen. Ook daar zullen we weinig mensen zien, maar zoekt u ons eens op en hernieuwt u de kennismaking. Mijn man heeft zo'n ontzaglijke spijt over het gebeurde; maar hier op Rusterstein is hij zichzelf niet. Ik geloof, dat u een zeer gunstige invloed op Digna zult kunnen uitoefenen; ééns moet ze toch iets meer van het werkelijke leven leren kennen, en met leeftijdsgenoten gaat het niet, dan moeten we altijd oppassen voor een herhaling...'

Daar het mij noodzakelijk leek zonder verwijl de draden af te snijden, die zij zo rusteloos spon, bleef ik staan, en zei: 'U vraagt te veel mevrouw. Ik zou onmiddellijk met uw man overhoopliggen, het is nutteloos, geloof me.'

'We zouden elkaar eens kunnen ontmoeten, waar mijn man niet bij is,' fleemde ze, met een schudden van haar hand dit voorstel ondersteunend. Haar hese stem verried mij haar erbarmelijke toestand.

'Het is niet alleen daarom. Ik kan niet tussen Digna en haar vader treden. Zolang uw man haar niet vrijwillig van zich losgemaakt heeft, kan niemand dat. Vergeet u dat nooit. Er zullen tientallen jonge mannen zijn, jonger dan ik, die met haar willen trouwen, ondanks haar mankheid, of om haar mankheid zonder dat ze het zelf weten. Maar hij houdt de mankheid voor zichzelf, hij geeft haar nooit op, nooit. Vergeet u dat niet, mevrouw.'

'Ik begrijp u niet...' - Langzaam liet ze mijn arm los, kuchte, wendde haar gezicht van mij af, giechelde: 'Waar praten we toch over. Wat een zwaarwichtig gesprek hier in de bossen, vindt u niet?' - Haar gezicht was strak en levenloos, en de hand, die ze mij toestak, koud; het enige wat gemoedsbeweging verried was één trillende mondhoek, waar de maan over speelde. Heel beleefd nam ze afscheid: 'Ik vind het nu wel; daar voorbij de bocht is de tweede lantaren. Ik verontschuldigt mij nog wel over de stoornis.'

Wat kon ik zeggen? Te helpen was zij niet, en wanneer ik haar verzekerde, dat ik respect had voor de wijze waarop ze in wanhoop haar spel had gespeeld, zou zij mij niet begrijpen en ik zou haar hebben gekrenkt. Krachtig, bemoedigend misschien,

drukte ik haar hand, draaide mij toen om, en liep de oprijlaan terug.

Voor het huis van de boswachter stonden twee gestalten, zwart afgetekend tegen de helle grindweg. Zij keken in mijn richting. Een wolk liet zijn schaduw drijven over de appelbloesems in de moestuin. Het was alsof een spokige bruidsboeket verflenste en tevens verplaatst werd, teruggenomen werd in het donkere sparrenbos, waar zij voortaan verborgen zou blijven. Dichterbij gekomen zag ik, dat het Halsman en Digna Raecke waren. De eerste ging mij tegemoet.

‘De juffrouw is hier voor u, meneer,’ zei hij voorzichtig, ‘ik hoorde u weggaan, en ben gaan kijken.’

‘Ik heb een wandeling gemaakt.’ - Toen, vlak bij hem: ‘Spreek hier met niemand over, Halsman, ik reken daarop. Wanneer meneer Raecke hiervan hoort, kun jij ook in moeilijkheden geraken. Morgen ga ik weg, al draag ik aan dit alles geen schuld. Zeg het ook niet aan je vrouw, doe me nu eens een genoegen’.

Het was op een ietwat lijmerige toon, dat hij geheimhouding beloofde, maar hij had alle reden mij een dienst te bewijzen, ik geloof dat hij oprecht was.

‘Ik vermoed, dat de juffrouw overspannen is. Ik breng haar onmiddellijk thuis.’

‘Dat zal wel het beste zijn, meneer.’

‘Wanneer jij haar thuis zou brengen, zou je vrouw begrijpen, dat er wat aan de hand was, is het niet?’

‘Dat zal wel zo zijn, meneer.’

‘Het is heel onaangenaam, ik begrijp niet hoe ze van Ruitensteen is kunnen ontsnappen...’

‘Het was beter geweest, als u toen niet met haar gesproken had, meneer.’

Hij was toch een onbeschaamde kleine Halsman, ondanks alles. Na hem op de schouder geklopt te hebben, liep ik om hem heen naar waar Digna Raecke rustig was blijven wachten, blootshoofds, in de gewone mantel, waaronder een lichte zoom. Op zijn vilten pantoffels slofte Halsman naar het huis terug. Het was haast te warm voor vilt, maar hij had geen andere. Hij droeg zijn vilt zoals ik dit meisje te verdragen had, dat daar onbekende eisen aan mij kwam stellen en dat naar Ruitensteen terug moest.

Een onverklaarbare beklemming maakte zich van mij meester, en bijna snauwend vroeg ik haar wat haar bezielde om mij dit uur te komen storen.

‘Ik moet u spreken.’

Dadelijk pakte ik haar bij de schouder en duwde haar in dezelfde richting voort die ik met haar moeder was gegaan. Naast het huisje stond Halsman, in de schaduw; ik zag hem heel goed, en hij mij; ik keek nog een paar maal om, maar hij bleef staan. Voor ons dijde de witte weg zich uit achter voortglidende wolkenschaduw. - ‘Die kans zul je krijgen, terwijl ik je naar huis terugbreng. Als je goedschiks meegaat, laat ik je schouder los.’

‘Ik wil niet terug,’ verklaarde zij, toch reeds gewillig, naast mij voortthinkend, ‘nooit meer’.

‘Dat is jouw zaak. Ik loop er niet voor de tweede maal in. Wie weet wat je je ouders dan weer zou opdissen! Vooruit, meelopen.’

Ze stampvoette, stond stil, liep weer mee. - ‘Ik heb niets verteld! Halsman had ons gezien in het bos!’

‘Dus niet 's nachts gillend wakker geworden?’ spotte ik, ‘zo juist heb ik je moeder halfweg Ruitenstein gebracht, straks komt je vader aan de beurt, ik lijk wel een ziekenoppasser. Morgen ga ik weg, onthoud dat. Nu, je moeder zei, dat je vanavond hevig overspannen was, en ik hóúd je voor overspannen. Vooruit!’ , snauwde ik, want ze stond weer stil. Met een schamper lachje riep ze uit:

‘Mijn moeder! Die is zelf overspannen! Dat zijn ze allemaal, ik ga niet meer naar huis!’

‘Niet met mijn medewerking. Ik moet voorzichtig zijn met jou. Je liegt me maar wat voor. Als ik op je had kunnen rekenen, zou je mijn partij wel gekozen hebben, voor je vader je de kamer uitjoeg. Maar je keek naar de zolder, je keek me niet eens aan.’

‘Vergeeft u me,’ zei ze heel zacht.

Mijn woede bedwingend, liep ik een tijdlang zwijgend naast haar voort. Alles ging goed tot dusverre. Ze liep tenminste mee; ze hinkte mee. Voor geen geld had ik haar weer aangeraakt. Ik had nu het gevoel dat als ik haar een arm gaf, of haar aan haar schouder voortduwde, de hele familie van Ruitenstein en alle boswachters en houthakkers zich op mij zouden storten, gedeeltelijk met woest verwrongen gezichten, gedeeltelijk juichend en

applaudisserend. Van verre gloorde de eerste lantaren.

‘U heeft de zwarte ruiter gezien,’ zei ze, op een toon alsof ik me te rechtvaardigen had.

‘En jij hebt aan de deur geluisterd!’

Stilte. Rondom de lantaren was de laan tijdelijk nachtzwart; maar weldra hernam de maan haar rechten, en zette de bomen in witte bloei tot er wéér een lantaren zou opdoemen, de tweede, de laatste voor Ruitensteen. Het was beter het gesprek gaande te houden.

‘Hoe had je je dat voorgesteld, weglopen? Op mij kun je niet rekenen.’

‘Vader heeft een vaas gebroken vanavond. Ik ga niet meer terug. Ik loop tot de tweede lantaren, dan ga ik het bos in.’

‘Ze hebben op Ruitensteen allang gemerkt, dat je weg bent. Ze halen je vannacht nog terug, anders morgenochtend.’

‘Ik ga het bos in.’

Hoe meer wij de tweede lantaren naderden hoe groter voor mij de zekerheid werd, dat zij zich niet zou laten dwingen. Natuurlijk had ik de handen van haar kunnen aftrekken, en haar laten weglopen. Op den duur liep ze tòch weg. Het ging mij niet aan, ik droeg nergens schuld aan. En toch kon ik niet. Het was geen medelijden, dat mij een andere gedragslijn voorschreef, het was veeleer het verlangen mijn wil met de hare te meten, en mijn nederlaag niet te erkennen voor ik alle middelen te baat had genomen die mij ten dienste stonden. Er bestond iets tussen mij en Digna Raecke, erkende ik. Laat het vorm aannemen, de vorm die het wil; een ongeboren bestaan is voedsel voor de duivel in ons. Schep de wereld, om deze vorm heen, en laat het veiliger alternatief onbenut.

‘Luister eens, Digna,’ begon ik, toen wij nog geen tien pas van de lantaren af waren, waarachter de oprijlaan sterk opliep en naar het kasteel boog, ‘ik heb een voorstel: wij gaan nu naar de plaats waar ik de zwarte ruiter heb gezien en later voor jou brand heb gesticht. Dat kan een half uur duren. In ruil beloof je mij, als dat half uur verstreken is, naar Ruitensteen terug te gaan’.

Langs mij heen staarde zij het bos in. - ‘Het is langer dan een half uur.’

‘Drie kwartier dan. Bovendien beloof je nooit meer aan mij te zullen denken.’

Na even nagedacht te hebben knikte zij, maar verroerde zich niet. En weer viel mij, zo tussen maan en lantaren, tussen zilver en troebel geel, de tegenstrijdigheid op in haar gezicht: de ronde omtrek, waartegen men zich in een meinacht had te harden, en de spitse tekening van neus en kin. Een vlijmscherp mes in boter gestoken, een naald in een vrucht, bitse haat in verliefdheid, en zonder de mogelijkheid van verzoening in dit éne gezicht. Daarom ook werd de strijd uitgedragen, daarom moest ik haar verzoenen, ik, de onverantwoordelijke getuige. En daarvoor zorgden haar vervloekte ogen, die buiten de strijd stonden, de superieure correctie op de ogen van de vader, de spleten. Maar het is een kalf toch, dacht ik wanhopig, over drie kwartier is het een kalf.

Een belofte bezegelt men met een handdruk, ook de meest absurde. Toen ze mijn hand lang vasthield, en ik de volle palm en de benige vingers voelde bewegen, had ik bijna geroepen: weg die hand! Maar zij lachte, en hinkte naast mij een zijpad in, de kortste weg naar de drie beuken, die zij goed kende. Wij liepen op een grotere afstand van elkaar dan eerst. Het voornemen om te vluchten en nooit meer terug te keren scheen zij vergeten te zijn. Zij praatte afwisselend als een kind en als een volwassen meisje, maar nooit betrapte ik haar op iets dat naar het geratel van de moeder zweemde. Het bos, dat om ons heen zilverde, met kolossale balken van schaduw er doorheen, scheen zij niet te zien; misschien zag zij alleen geel vuur in haar verbeelding, geen zilver; misschien waren deze bossen bossen van altijd; misschien was zelfs deze weg, die naar het meest wezenloze verschiet van oude gobelins kronkelde, een stuk van een kinderkamer voor haar. Misschien ging er niets in haar om. Als onbeschreven blad wandelde zij naast mij voort, en ik bezat niet de pen om het vol te schrijven. Nadat wij een kwartier hadden gelopen, was het mij te moede alsof ik met haar over dezelfde dingen zou moeten spreken als tijdens onze eerste ontmoeting, alsof dit jonge verleden een gemeenschappelijke belangstelling bepaalde als van langgehuwden. Buiten de diablo, het vuur, de zwarte ruiter was er niets dat zich tot woorden leende. Maar woordeloos sloop de werkelijke Digna Raecke op enige afstand van ons over het mos, onder de witgegloeide berketakken, en hield mij in het oog.

Een blik op mijn horloge wijdde het tweede kwartier in.

‘Nog een half uur. Je moet dit alles vergeten, Digna. Het lijkt meer dan het is. Maar je moet niet vergeten, dat je ouders bepaalde moeilijkheden...’ Geërgerd hield ik op, en verjoeg de huispredikant van Ruitensteen met de onomwonden constatering: ‘Je vader kan niet hebben, dat je mank bent, daar schaamt hij zich voor.’

‘Vader denkt niet aan mij,’ zei zij kortaf.

En weer, smalend: ‘Het kan me niet schelen mank te zijn.’

‘Hoe komt het, dat je soms niet lopen kunt?’

‘Dan val ik, dan kan ik niets meer. Moeder zegt, dat ik dan geschrokken ben, moeder weet er niets van; het kan me niet schelen.’

‘Wanneer bijvoorbeeld?’

‘Eén keer,’ begon ze te vertellen, hijgend al van de inspanning, ‘heb ik de zwarte ruiter gezien, hij moet het wel geweest zijn. Moeder wil niet over hem horen, maar vader praat in zijn slaap over hem, ik heb het zelf gehoord. Ik zag hem bij het standbeeld, hij reed achteruit.’

‘Ik weet zeker, dat het inbeelding was. De zwarte ruiter bestaat niet.’

‘U heeft hem toch óók gezien?’ - Zij wierp haar hoofd in de nek en begon spottend te lachen: ‘Als u hem niet gezien heeft, geldt de belofte niet.’

‘Ik kan hem gezien hebben, en het kan inbeelding geweest zijn.’

‘U moet me niet voor de gek houden,’ zei zij vrijpostig, ‘als ik straks de zwarte ruiter niet zie, houd ik mij niet aan de belofte, en loop tòch weg. Daar begint de heil al.’

Ik haatte haar. Aan onze afspraak gaf zij een uitlegging, waar ik zelfs niet aan gedacht had. Het leek mij nutteloos haar dit onder het oog te brengen, maar ik nam mij voor verder geen concessies te doen en haar desnoods als een onbetrouwbare waggelende gans in het bos achter te laten. Dan kon ze maanlicht slobberen. Het wordt tijd, dat de familie opgeborgen wordt, dacht ik nijdig, dit kind is nu al een zonderlinge oude jongejuifvrouw, die pedante rechtsverkrachting te baat neemt om de hele wereld op de vingers te kunnen tikken. Ze lijkt haast wat achterlijk voor haar leeftijd. Over vijf jaar knikkebolt ze op een

bovenkamer. Ze houdt sijsjes. Als ze door de kamer loopt, schamen de stoelen zich voor de asymmetrie, en de vogel roept: hinkepoot. De vader slaat glaasjes in gruzels, praat in zijn slaap, en studeert heraldiek. De moeder ligt in bed met de chauffeur. De chauffeur tikt niet meer aan zijn pet, als de juffrouw voorbijkomt. Raecke is verarmd, de chauffeur krijgt zijn ontslag...

‘Ik loop niet weg,’ hoorde ik aan mijn oor fluisteren. Dit gefluister werd gevolgd door het gevlj van een ritselende mantel, een arm door de mijne, de vingers puntig op mijn mouw. En ik liet haar begaan. Enige minuten lang onderging ik de bittere beking mijn passen te moeten regelen naar die van Digna Raecke; enige minuten van de drie kwartier, die ik haar geschonken had, vierde ik mijn huwelijk met dit armzalige fantoom, onder het keurende oog van de moeder, die mij tot huisvriend had willen maken, tot vertrouwing en schoonzoon, tot voetveeg voor de gek. Ik lachte hardop, en verbrak de betovering. Voor ons strekte de heidevlakte zich uit, hellend tegen het maanlicht, aan beide zijden door bosstroken ingelijst. Om bij de beuken te komen moesten wij links afslaan, het pad af, waarop ik de motorrijder had zien passeren. De dennegeur vermengde zich met de duffe koelte van de zanderige hei. Op verschillende plaatsen tekenden zich zwarte blokken af, waarin ik houtstapels herkende, vrucht van enige weken hakken. Het was een zeer eenzame plek, niet omdat er geen andere mensen waren dan wij tweeën, maar door het wezenloze van een ruimte, die zich met licht volzoog, zonder iets anders terug te geven dan schemerige duisternis. Geen witte berk onderbrak de lange lijnen, de ruigte der vlakken, geen zand blonk, geen hek, geen draadafrastering.

Toch was het hier misschien meer een werkplaats dan een heide. Waar de weg in een diepe zandkuil brak liepen wij over plaatijzer, en bij de houtmijten doken zaagbokken op, gekruiste onderstellen, bleek als doodsbeenderen. Er heerste een geur als in een timmermanswinkel: zaagsel, vermengd met kaarsvet voor het inwrijven van de zaag, vlagen van een eigenaardig penetrante mecanicienslucht, branderig en brutaal, maar spoedig weer verjaagd door de wind, die ons uit de dennenbossen tegemoetwoei.

Reeds was het pad aan weerskanten door bomen omzoomd. Een geoefend oor had de beuken kunnen horen ruisen, ver-

mengd met dennengezof: of men een zee naderde over beboste duinen. Dwars over het pad lag een licht blok; het maanlicht werd hier door een zijlaan doorgelaten, die evenwijdig aan de brandgang liep. Voor ons uit verschenen de eerste reuzen van de beukenlaan. Het was nu heel stil, het bos zweeg. Des te duidelijker drong het geknap van dorre takken tot ons door, uit de zijlaan, herkenbaar als voetstappen, die weer doofden. Een man had het pad bereikt, de lichte plek; hij boog af, en liep naar de vijfsprong, met het hoofd voorover, enigszins wankelend; alleen wanneer zijn gestalte tegen de lichtere beuken afstak, was hij goed zichtbaar voor ons. Reeds had ik Digna Raecke tegengehouden.

‘Daar gaat vader,’ fluisterde zij.

Hoezeer ook overtuigd, dat zij zich niet vergiste, trachtte ik het haar toch uit het hoofd te praten. Mijn eigen onzekerheid bestond hierin: kwam hij Digna zoeken, of was hij al eerder op weg gegaan, onmiddellijk na de scènes, die zich op Ruitenstein hadden afgespeeld? Wankelen kon hij van angst en ellende, van het vele drinken, of van de slaappoeder, of van alle drie tegelijk. Of eenvoudig omdat hij de gek Raecke was. Hoeveel glaasjes had hij zonder tik doen neersuizen? Maar als een man streed hij tegen de bedwelming, de gek Raecke, hij zocht zijn dochter waar ze was en niet was, hij moest al bijna bij de beuken zijn. Nog stonden wij onbewegelijk, aan de rand van het pad.

‘Als het je vader is,’ redeneerde ik, ‘zoekt hij jou. Kan hij gemerkt hebben, dat je weg was?’

‘Nee, hij niet,’ zei ze beslist, ‘moeder misschien, maar zij vertelt het zeker niet aan vader. Vader komt nooit op mijn kamer, zelfs niet als ik ziek ben. Moeder vroeg het hem dan wel, maar hij wil nooit. Zullen we doorlopen?’

‘Ja, en nee. We gaan terug, dezelfde weg. Ik riskeer niet...’

Zij kwam vlak bij mij staan en fluisterde schor van drift: ‘Dan breekt u uw belofte. Dan loop ik weg. Dan ga ik gillen!’

‘Dan ga je gillen. Je weet wat ik dan doe. Als ik niet in een houtmijt kruip, verdamp ik. Kleine idioot!’

‘U heeft beloofd naar diezelfde plaats met me te gaan om de zwarte ruiter te zien. Vader is allang weer weg.’

‘Luister nu, Digna,’ zei ik zo kalm mogelijk, ‘dat is juist wat ik betwijfel. Hij weet, dat ik de zwarte ruiter op die plaats heb

gezien, laat het inbeelding zijn, of geen inbeelding. Zelf heeft hij hem waarschijnlijk ook een paar maal gezien, maar niet vaak genoeg naar zijn smaak. Je bent te jong om dat allemaal te kunnen begrijpen, er is een legende aan verbonden, en hij heeft de legende met huid en haar ingeslikt. Als jij nu zeker weet, dat hij niets van je vlucht gemerkt heeft, dan is de enige verklaring voor zijn aanwezigheid hier, dat hij in de brandgang, die laan waar de zon doorheenscheen, blijft wachten tot de ruiter voorbijkomt. Als je daarheen wilt gaan, ga je alleen. Ik ga terug. Ik heb er genoeg van.'

Toen zij begreep, dat het mij ernst was, probeerde ze het op een andere manier, pakte mijn arm, streelde mijn hand, draaide zich zo, dat haar gezicht beschenen werd, dat zij achteroverhield, als wilde zij gekust worden. Haar schouders waren wat te hoog, zij leek dik en fors zo. Ik schudde haar van mij af. Ik zag in, hoe dit meisje zich aan mij vastgezogen had en mij nooit meer loslaten zou. En ik wilde niet. Ik wilde geen Raecke nummer twee worden. Om haar mankheid zou ik haar op de handen dragen, maar er zat te veel van haar vader in haar, te veel van de gek, ondanks de spleetogen, die zij als valstrik benutte.

Met geweld beheerste ik mij, en praatte verstandige onzin. - 'Bovendien is de zwarte ruiter niet aangewezen op die ene plek, Digna! Hij kan overal voorbijrijden als hij wil, hier op dit ogenblik. Laten we teruggaan, dan rijdt hij misschien voor ons uit, om ons de weg te wijzen. Dan zien wij hem samen. Hij meent het niet kwaad, hij is maar een spook, Digna; maak het me toch niet moeilijk; hij is hier misschien om je te genezen...' Weer schudde ik haar van mij af, weer schoof ze naar mij toe, vol listige tederheid. Zij zou alles doen, zij zou gillen, flauwvallen, mank worden aan het andere been, als ik haar maar in mijn armen nam en haar bij mij hield. Met gebogen hoofd stond zij tegen mij aangeleund, en probeerde te snikken. Radeloos streelde ik haarkrullen, maar liever had ik mijn lippen in stukken gebeten dan dat ik haar ook maar op het voorhoofd had gekust. Ik had geen keus meer; tot iedere prijs moest ik verhinderen, dat ze een keel ging opzetten, met haar vader op geen honderd meter van ons af; ik moest haar sussen als een klein kind, en veel beloven. En ik suste, en beloofde, om niet de gek te worden, die haar vader overtrof. Ik beloofde. Dat ik over drie maanden, als het zomer was, op Ruitensteen

terug zou komen. Dat ik haar in de stad zou bezoeken, als het winter was; dat ik met haar naar de schouwburg zou gaan en naar een museum. Dat ik haar vader schrijven zou om naar haar te informeren, en haar vader zou mij terugschrijven, en zij zou schrijven. De knapste dokter zou ik opsporen om althans genezing te bereiken van die tijdelijke verlamming. Ik zou...

Langzaam liepen wij terug, steeds aan de rand van het pad, aan de kant waar het maanlicht vandaankwam. Zij was nu heel kalm. Zo juist had zij een enorme schat ingezameld, en niet ik was de schatbewaarder, zijzelf was het. Op dit kapitaal zou zij tijden kunnen teren. Maar wij hadden de heide nog niet bereikt, of zij begon mij weer te plagen, zei, dat zij toch nog terug wilde naar de vijfsprong, en toen zij geen antwoord kreeg, hinkte zij voor mij uit en draaide zich naar mij om met gevouwen handen, met hetzelfde gebarenspeel de verstoten minnares en de zegevierende minnares spelend. Dan weer barstte zij in proestende lachbuien uit, met probeersels van gillettjes erdoorheen. Zij was mij onverschilliger dan ooit.

‘U durft niet eens een vuurtje te stoken,’ riep zij uitdagend.

‘Roep het nog wat harder, dan komt je vader om je te halen. Doorlopen, vooruit!’

‘Ik meen het niet. Ik zeg maar wat.’ - Zij maakte zich klein, drukte zich tegen mij aan, koortsachtig huiverend. - ‘Het zou toch prettig zijn: vuur, nu op de hei. Zelf heb ik altijd overdag een vuurtje gestookt, of 's avonds, nooit 's nachts. Het vuurwerk was ook 's nachts... Het hoeft maar heel klein te zijn, één vlam maar, - ter ere van onze vriendschap! Dan kan ik u schrijven of ik nog mooier vuur gezien heb, daarna, als u weg bent.’

Te vermoeid om niet nog dit ene punt aan de plechtige lijst toe te voegen, liet ik haar beloven niet meer te eisen dan deze éne kleine vlam, dan rustig mee te gaan en verder haar mond te houden. Maar ik zei haar ronduit, dat ik haar belachelijk vond, waarop zij zich verdedigde: wie was begonnen met brandstichten hier in de buurt, zij of ik? Was het eerlijk haar het vuur te onthouden, nadat ik de zwarte ruiter niet had kunnen oproepen? Al wilder en uitgelatener, liet zij mij nauwelijks nog aan het woord, - zodat zij haar belofte, welbeschouwd, reeds gebroken had, - en om hier een eind aan te maken liet ik mij zonder tegenstreven de helling optrekken, waar ik mijn miniatuur-

heidebrand weer eens stichten zou. Was zij daarna nòg niet tevreden, dan ging ik rechtstreeks naar huis.

Over boomstronken struikelend, mijn weg banend om diepe zandkuilen heen, vond ik al spoedig een geschikte plek om ons afscheid te vieren. Een hoge houtstapel, afgezonderd van de andere, zou het vuur aan het oog van de vader onttrekken, zo hij hier nog rondzwierf, en tevens beschutting verlenen voor de wind, die iets krachtiger was geworden en bolle, zilveromrande wolken over de hemel voortdreef. Zaagbokken stonden hier niet; wel lagen er flessen en blikken onder tegen de houtmijt aan, afkomstig van schaftende houthakkers.

‘Eén grassprietje maar,’ fluisterde Digna Raecke, die vlak bij mij was gebleven en al mijn bewegingen aandachtig volgde, ‘het hoeft niet zo groot als toen, je ziet het nu ook veel beter. Wat ruikt het hier vreemd.’

Voor het eerst kwam het waanzinnige van de situatie mij tot bewustzijn. Ik kon nog terug. Maar neen, vooruit, het vreugdevuur ontstoken, - het woord was van Raecke, - de brand erin, en onmiddellijk uittrappen. Het was mijn laatste uitdaging aan de gek, en dan tot ziens, en vaarwel, en niet tot ziens... Ik haalde de lucifers uit mijn zak.

‘Grassprietjes zijn hier niet; heide alleen. Die lucht is van het zaagsel, of van de houthakkers die hier bezig zijn geweest. Het zaagsel moet aan de andere kant liggen, er is hier natuurlijk gezaagd.’

‘Steek dan een flinke hoop zaagsel in brand,’ zeurde ze.

‘Je ziet toch, dat hier geen zaagsel is...’

De heide groeide dik rondom de houtstapel, maar onregelmatig; er waren wel open plekken. Een lucifer aanstrijkend en met mijn handen beschuttend, had ik geen moeite een ruigbezette pol te vinden, die met de andere weinig voeling hield; ik zou het vuur zijn gang laten gaan tot het mij voldoende leek, en trapte dan de pol in elkaar, al of niet geholpen door het meisje, dat na afloop wel weer nieuwe eisen te stellen zou hebben. Maar dan liet ik haar aan haar lot over, dan deed ik dat, zonder aarzelen.

Zo heftig vlamde de heide op, dat ik terugschrok. Blauwe tongen schoten omhoog, sloegen neer onder de wind, en reeds waren naburige struiken gegrepen. Het vuur woei tegelijk over

en kroop langs de grond, en beide even snel. Nog wist ik niet wat dit te betekenen had. Van uittrappen was in elk geval geen sprake; het enige wat ik doen kon was dit stuk hei en de bossen eromheen aan de genade van het vuur over te leveren en heen te gaan, met het meisje, dat juichte en in de handen klapte, nu de kleine vlam zo groot bleek te zijn.

Eerst toen ik merkte hoe het vuur voorbestemde banen scheen te volgen, bepaalde stroken aantastte en andere ongemoeid liet, begreep ik wat de oorzaak was van dit ongewoon felle woeden. De eigenaardige geur, die ik aan andere oorzaken had toegeschreven, - de zwartgebaarde houthakker, Raeckes vijand, - het verzoek aan Halsman, - de petroleumbussen! Over de gehele helling moest het gesprenkeld zijn! Wel was het ingedroogd, zodat de geur onherkenbaar was geworden, maar het had zich aan de heidestruiken gehecht, in afwachting van de lucifer of de uitgeklopte pijp, die over enkele dagen, bij gunstige wind, zijn plicht zou moeten doen om de bezitter van Ruitenstein te benadelen. Daar deze ontdekking, die mij van een deel van de schuld ontlastte, in zekere zin geruststellend was, overzag ik nog niet het gevaar waarin wij verkeerden.

‘Petroleum! Ze hebben de hei ermee volgegoten! Ga mee!’

Maar ze juichte, en wilde niet mee; ze wilde vuurwerk, en ze had het, en ze gaf het niet uit handen:

‘De belofte geldt niet meer! U heeft er zich niet aan gehouden! Het is niet zo maar een vlam, het is prachtig!’

De plek achter de houtmijt, waar wij stonden en waar de heidegroei wat zand blootliet, werd door de vlammen gemedend. Maar verderop was de aanblik fantastisch. Het waren voortschrijdende lage muurtjes van vuur, doorbuigend onder de wind, met blauwe bressen en dwarrelende rook. De wind was niet krachtig en woei niet gestadig genoeg om het terug te drijven, en iedere luwte werd gevuld met nieuwe verovering. Onthutst keek ik toe, gegrepen door deze wilde verbreiding; toen schudde ik mijzelf wakker, en gaf mij rekenschap van de steeds toenemende snelheid, waarmee het zich een weg vrat. Ik ried hoe het vuur liep op deze geprepareerde heide; en ik merkte op hoe enkel aan de kant van de weg nog een opening was, tussen een toeschietende zijtak van de brand en de houtstapel.

Toen ik Digna Raecke vastgreep om haar mee te trekken,

sloeg ze naar mij, en zakte in elkaar, zonder geluid. Ik wilde haar optillen, maar ze hield zich zwaar; ze prevelde iets als 'laat me maar hier, het kan me niet schelen'. Het vuur was bijna de houtstapel genaderd. Ik durfde er niet aan te denken hoe het achter de houtstapel was gesteld. Brandde het daar, dan kwam ook de rook.

Vertwijfeld sjarde ik aan haar armen, schold haar uit, smeekte onzinnig. Over de houtmijt heen joeg de eerste stinkende walm, de maan vaalbruin verduisterend. Ten einde raad stompte ik haar tegen de slaap; misschien stompte ik haar bewusteloos; ik kon haar optillen en redden. Op dit ogenblik sloot zich de vlamme kring.

Enkele seconden moet ik bevangen zijn geweest door de rook, of door angst. Ik zeg: de rook. Toen ik weer tot mijzelf kwam, stond ik bovenop de houtstapel. Ik stond op hout, dat nog niet door de brand was gegrepen, en het was de enige ontsnappingsmogelijkheid. Maar ik stond er alleen. Waarom ook niet? Het meisje mee te dragen zou mijn krachten te boven zijn gegaan ook zonder rook, ook zonder angst; dit was niet eens voor discussie vatbaar, wat wilde men dan nog? Een grillig meer van vlammetjes, optornend tegen de wind, strekte zich achter de houtstapel uit, niet heel ver, maar afdoend ver. De sprong zou ik alleen kunnen wagen aan de kant van de weg. Ik had mij niets te verwijten; ik hoopte, dat het vuur de plek waar zij lag zou sparen en dat de rook hoog genoeg over haar heen zou trekken; ik nam een aanloop, sprong, holde voort, zag aan weerskanten nog slechts smeulende uitlopers, en was in veiligheid.

Ik keek om, en het hout brandde reeds aan de windzijde. Van balken in gloed sidderden dunne vuurlijnen onder de wind, die witte stoomwolken over de heidesmook wierp. Verwezen staarde ik ernaar. Het was onherstelbaar wat ik gedaan had. Ik had haar moeten optillen en door het vuur met haar gaan en dan op plaatsen waar het niet naar petroleum rook met haar voortrollen over de grond om de vonken op onze kleren te doven. Nu was het te laat. Ik verborg mijn hoofd in mijn handen en klaagde mijzelf aan, razend van spijt. Ik was mijzelf niet geweest, ik was niet die ik was, ik was een ander, en dit verdroeg ik niet. Berouw, zachtere aandoeningen, medelijden, het maakte plaats voor een giftige onwil die andere te moeten zijn, en geen middelen te kennen ter bevrijding. Ik zat op de heide te schreeuwen

om hulp. Maar er kwam niemand. Ze lieten mij alleen in mijn ellende, ze hadden hun eigen bezigheden! De vader sloeg glaasjes te pletter. De moeder droomde van een ceremonieel in wit. Het ceremonieel in zwart kende zij nog niet. Halsman trok zijn vilten pantoffels uit. Halsman moest ik waarschuwen, anders liep het dorp te hoop en verscheurde mij, alvorens de brand te blussen met het slaan van roeden...

En toen, door mijn tranen heen, zag ik hem. Hij kwam aanrijden uit de richting van de beukenlaan, de richting waarin de wind woei. Nu pas bleek welk een geringe omvang de heidebrand nog maar had aangenomen. Koolzwart draafde het paard over onaangetaste heidevlakken, het vuur tegemoet. De ruiter zat recht, was zwart, niet geheel zwart: een dun, grauwig asbest bekleedde zijn lichaam, een brave stof, berekend voor het doel. Een koord, als van een schoorsteenveger, bengelde aan zijn heup. Nu trappelde de silhouet over het vuur; maar niet hoger dan de schabrak van het paard kwamen rode en blauwe vlammen; het was slechts een kleine, een onbetekenende heidebrand. Ik richtte mij op, en gilte hem toe, niet om hulp, doch ter aanmoediging. Lichtvochtig wipte het paard op de gloeiende houtstapel, die op het punt stond ineen te storten; het paard dook, door vonken omstoven; hij stak helpende handen uit in de vuurkuil; hij kwam weer op, met het kind voor zich op het zadel. Hij draafde over het heidevuur, zwart als geen ander, beroet, en nog eens beroet. Hij verdween tussen de houtstapels aan het andere einde.

Ik stond op van de plaats waar ik op de heide neergezonken was. Een onmetelijke trots deed mijn hart bonzen. Waar was Raecke? Ik zou het hem zeggen en zijn meerdere zijn, en de meerdere van voorbije eeuwen. Ik vouwde de handen, ik sloeg mij tegen het voorhoofd om dit onvergelijkelijke kunststuk, dat meer was dan ik ooit van mijzelf had verwacht. Begreep men het nu nòg niet, dat ik niet degene was voor wie ik mij altijd had uitgegeven? Het bewijs was geleverd! Het bewijs draafde door de bossen. Raecke zou er zijn oude legenden op kunnen naslaan; zijn dochter leunde over zijn schouder onder het lezen...

Bij Halsman kwam ik aan in een toestand, die men zich beter verbeelden kan dan ik hem beschrijven. Ik was al niet meer

overtuigd, dat ik Digna Raecke gered had. Door deze onzekerheid tot razernij gebracht, was ik amper in staat bruikbare inlichtingen te verstrekken, en de volgende ochtend, nadat het nuchtere daglicht mij bijgebracht had wat ik in mijn onvergeeflijke lichtzinnigheid had aangericht, moest ik getransporteerd worden.

Maanden duurde het voor ik weer onder de mensen kon gaan, en toen was alles reeds weggevallen in een verleden, dat mij niet meer toebehoorde: de dood van het meisje, wier resten men voor de haren houden moest omdat zij nergens anders was te vinden; de bestraffing van de schuldige, die zelfs een tijdlang Halsman bedreigde, als ingewijde, zo niet medeplichtige; het vergoelijken van mijn optreden door mevrouw Raecke; de ongeneeslijke apathie van de vader. Nooit heb ik een van hen teruggezien, en het zou ook geen zin hebben het nu te beproeven, gesteld zelfs dat ik door hen ontvangen werd. Machteloos sta ik, nu meer dan ooit, meer dan toen ik op de heide het fantoom voorbij had zien vliegen.

Want dit geloof ik: het zou mogelijk zijn geweest. Zo goed als de eerste keer, achter de drie beuken, bij zonsondergang, was de zwarte ruiter werkelijkheid geweest, toen hij mij verscheen. Maar een werkelijkheid die niet volstond, een ruiter die in de vuurpoel dook, maar zich bedacht, of verstrooid werd, of zich iets herinnerde uit zijn lang leven; en toen ik Digna Raecke op het zadel had menen te zien, had ik mij vergist. Maar hij reed er; hij reed over de heide! Raecke en ik, te zamen, met vereende krachten, hadden hem voortgebracht met onze wil, onze blindheid, ons vlees en onze ademhaling. Raecke stond niet ver vandaar. Hij had de brand zien woeden, hij had reeds aan kwaadwilligheid gedacht, en was toen naar het dorp gesnel, in plaats van naar mij toe te komen, om zijn krachten aan de mijne te paren. Dat zijn dochter het kasteel verlaten had, wist hij niet, wist hij zelfs nog niet, toen de brand tegen de ochtend eindelijk bedwongen was, na vijf hectaren bos te hebben verwoest. Maar hij had het méeten weten. Iets meer besef bij hem, iets meer vertrouwen bij mij, - een vertrouwen, dat tevens mijn kinderlijke zelfverheffing onmogelijk had gemaakt, - en de zwarte ruiter zou Digna Raecke hebben gered, niet om een vroeger verzuim te herstellen, niet om folkloristen te doen opspringen, niet

omdat deze ruiter ook maar iets gemeen had met de dobbelaar der legende die zijn dochter had verspeeld, - maar omdat Raecke en ik het zo wilden. Want vergeet dit niet: de zwarte ruiter bestaat, hij waart rond op Ruitensteen! Maar hij doet dit alleen wanneer ik er ben, of wanneer Raecke er is, en machtiger zou hij geweest zijn dan welke macht ook op aarde, wanneer Raecke en ik elkaar hadden gesteund in plaats van elkaar tegengewerkt.

Nu blijft slechts de herinnering aan dat ene tijdstip, dat wij nog niets van elkaars bestaan afwisten en dat alles nog een andere keer had kunnen nemen. Een man zit naast zijn huis en zet met een uitdagende zwaai zijn glas op tafel; een vrouw strekt haar rug en verdraagt zijn zwijgen; een meisje speelt diablo op de rug van een ruiterstandbeeld, dat door een oude zonderling met teer is bestreken. Men ziet dit alles voor zich, in een verre aprilmaand, tegen de avond, midden in de bossen, maar gebeuren doet er niets meer.

S. Vestdijk Verzamelde romans

De uitgave van S. Vestdijk Verzamelde Romans is een gezamenlijk initiatief van de uitgeverijen De Bezige Bij, Amsterdam en Nijgh & van Ditmar, 's Gravenhage. Alle delen worden opnieuw gezet, en gecorrigeerd volgens de voorkeurspelling. De grafische vormgeving is van Karel Beunis.

De nummering van de delen is gebaseerd op de volgorde waarin de romans zijn geschreven. Deze chronologie werd vastgesteld door A.C.M. Vestdijk-van der Hoeven en het Nederlands Letterkundig Museum. Niet opgenomen in deze nummering werden de romans die S. Vestdijk schreef in samenwerking met anderen.

De drukgeschiedenis van elk deel is ontleend aan de Documentatiedienst van het Nederlands Letterkundig Museum.

De zwarte ruiter

Eerste druk, 1940, L.J. Veen's Uitgevers-Maatschappij N.V., Amsterdam, Prominenten Reeks, 128 pp., 14 × 21,5 cm. Stofomslagontwerp R. Snapper.

Tweede druk, 1946, L.J. Veen's Uitgevers-Maatschappij N.V., Amsterdam, Prominenten Reeks, 120 pp., 14 × 21,5 cm.

Derde druk, 1957, Firma J. Heijnis Tsz., Zaandijk, 128 pp., 12,5 × 19,5 cm. Stofomslagontwerp en illustraties R.H. van Rossem.

Derde (vierde) druk, 1971, Nijgh & van Ditmar, Rotterdam, 's Gravenhage, Nijgh & van Ditmar's paperbacks 106, 122 pp., 13 × 20 cm. Omslagontwerp Niek Wensing.

Vijfde druk, 1977, Querido, Amsterdam, Salamanderreeks 458, 121 pp., 11,5 × 18,5 cm. Omslagontwerp Friso Henstra.

Zesde druk, 1978, idem.

De tekst is gezet naar de eerste druk.